

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101003/B/2022/36124048426237700

**VPLYV SVETOVEJ MIGRÁCIE A REMITENCIÍ NA
ĽUDSKÝ ROZVOJ**

Bakalárska práca

2022

Petra Ďurišková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**VPLYV SVETOVEJ MIGRÁCIE A REMITENCIÍ NA
ĽUDSKÝ ROZVOJ**

Bakalárska práca

Študijný program: Národné hospodárstvo
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra hospodárskej politiky
Vedúci záverečnej práce: Ing. Martin Hudcovský, PhD.

Bratislava 2022

Petra Ďurišková

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som chcela poďakovať môjmu školiteľovi Ing. Martin Hudcovský, PhD., za pomoc, ústretovosť a cenné rady pri vypracovávaní tejto práce.

Petra Ďurišková

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že predkladanú záverečnú prácu som vypracovala samostatne pod vedením školiteľa Ing. Martin Hudcovský, PhD. s použitím uvedenej literatúry a zdrojov.

Petra Ďurišková

ABSTRAKT

ĎURIŠKOVÁ, Petra: *Vplyv svetovej migrácie a remitencií na ľudský rozvoj*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra hospodárskej politiky. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Martin Hudcovský, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2022, 48 s.

Bakalárska práca je vypracovaná na tému: Vplyv svetovej migrácie a remitencií na ľudský rozvoj. Cieľom záverečnej práce bolo identifikovať základné tendencie v oblasti medzinárodnej zásoby migrantov a prílevu či odlevu remitencií. V ďalších častiach sme analyzovali vplyv prílevu remitencií v pomere k hrubému domácomu produktu na úroveň indexu ľudského rozvoja. Tento vzťah sme skúmali z globálneho, časového, príjmového i regionálneho hľadiska. Výsledkom riešenia problematiky bola v prvom rade tendencia zväčšovania medzinárodnej zásoby migrantov i absolútneho objemu prijímaných remitencií, pričom za najväčšiu skupinu importérov môžeme považovať rozvojové krajiny. Ďalším výsledkom bol globálne pozitívny vplyv prijímaných remitencií v pomere k hrubému domácomu produktu na úroveň hodnoty indexu ľudského rozvoja. Tento efekt sme zároveň identifikovali ako posilňujúci sa v časovom horizonte. V poslednej oblasti práce sme analýzou dospeli k záveru nelineárnej povahy skúmaného efektu závislosti aj pri zohľadnení príjmového či regionálneho rozdelenia krajín.

Kľúčové slová: remitencie, migrácia, index ľudského rozvoja, pracovné transfery, rozvojové krajiny

ABSTRACT

ĎURIŠKOVÁ, Petra: The impact of global migration and remittances on human development - University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Economic Policy. Thesis supervisor : Ing. Martin Hudcovský, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2022, 48 pp.

The bachelor thesis is elaborated on the topic: Impact of global migration and remittances on human development. The aim of the thesis was to identify the main trends in the international stock of migrants and the inflow or outflow of remittances. In the following sections, we analyzed the impact of remittance inflows relative to gross domestic product on the level of the human development index. We examined this relationship from global, temporal, income and regional perspectives. First of all, the solution of the problem resulted in a tendency of increasing international stock of migrants and absolute volume of remittances received, and developing countries can be considered as the largest group of importers. Another result was the globally positive impact of remittances received relative to gross domestic product on the level of the human development index value. We also identified this effect as strengthening over time. In the last strand of the paper, our analysis concluded the non-linear nature of the dependency effect under study, even when taking into account the income or regional distribution of countries.

Keywords: remittances, migration, human development index, labour transfers, developing countries

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	8
1.1 Všeobecné teórie migrácie	8
1.2 Pracovná migrácia	11
1.2.1 Neoklasické teórie pracovnej migrácie.....	11
1.2.2 Nová ekonomika migrácie	14
1.3 Remitencie.....	15
1.3.1 Definícia remitencií	15
1.3.2 Motivácia k zasielaniu remitencií	17
1.3.3 Vlastnosti remitencií	19
1.3.4 Pozitívny vplyv remitencií na ekonomický rast.....	20
1.3.5 Negatívny pohľad vplyvu remitencií na rast.....	21
2 Cieľ práce	23
3 Metodika práce a metódy skúmania.....	24
4 Výsledky práce a diskusia.....	27
4.1 Aktuálne migračné toky	27
4.2 Súčasný tok remitencií	29
4.2.1 Prílev remitencií	30
4.2.2 Zdroje remitencií.....	34
4.3 Analýza vplyvu prijatých remitencií na index ľudského rozvoja	35
4.3.1 Vplyv remitencií na úroveň HDI – faktor času a priestoru	35
4.3.2 Vplyv remitencií na úroveň HDI – podľa príjmového rozdelenia krajín.....	38
4.3.3 Vplyv remitencií na úroveň HDI – podľa regionálneho rozdelenia krajín.....	39
ZÁVER	42
Zoznam použitej literatúry	43
Zoznam použitých štatistických databáz.....	48

ÚVOD

Migrácia a s ňou spojené trendy s remitenciami sa v dnešnom globalizovanom svete dostávajú neustále viac do popredia. To, akými smermi ľudia migrujú a aké transfery zasielajú domov svojim rodinám či spolkom vie jasne ilustrovať ekonomickú, politickú či sociálnu situáciu krajín. Téma migrácie či pracovných transferov je v súčasnosti veľmi aktuálna a široko diskutovaná, nakoľko aj práve teraz môžeme sledovať prudký prílev migrantov do európskych krajín. Je preto z nášho pohľadu podstatné poznať základné migračné tendencie a to, ktoré krajiny sú najväčším importérom či exportérom remitencií. Zároveň v našej práci poukážeme, na význam remitencií ako finančných zdrojov pre mnoho krajín sveta. Z tohto dôvodu sa budeme venovať analýze vplyvu remitencií na úroveň ľudského rozvoja.

Naša práca je rozdelená na niekoľko kapitol a častí. V prvej, teoretickej časti, sa zameriame na teoretické vymedzenie a základy problematiky migrácie, na ktorú nadväzuje časť venovaná pracovnej migrácii a s ňou spojenými remitenciami. Pozrieme sa na odlišnosť názorov mnohých autorov a inštitúcií v zvolenom prehľade literatúry i na pozitíva alebo negatíva migrácie alebo pracovných transferov. Následne získané poznatky aplikujeme na praktickú, analytickú časť práce.

V kapitole s výsledkami práce sa zameriame najmä na zachytenie aktuálneho smerovania zásoby medzinárodných migrantov a štatistík tokov remitencií. Poskytneme analýzy odkiaľ a kam remitencie najviac prúdia a aký význam pre dané krajiny majú.

Ďalej sa budeme venovať hypotéze toho, či má prísun remitencií v rámci sveta, no i v rámci jednotlivých regiónov či príjmových skupín, vplyv na úroveň ľudského rozvoja. Nebudeme teda sledovať čisto makroekonomické ukazovatele ale sústredíme sa na širšiu problematiku rozvoja.

V záverečnej časti našej práce zhrnieme všetky získané dáta a zhodnotíme, či sme nami zvolenú hypotézu práce potvrdili alebo vyvrátili.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Všeobecne môžeme pojem migrácia rozumieť ako pohyb ľudí, subjektov či zvierat z jedného miesta na druhé. V našej práci sa zamierame iba na migráciu ľudí, ktorí sa presúvajú medzi rôznymi geografickými regiónmi s cieľom usadiť sa v nich trvalo či dočasne. No primárnym cieľom bude priblížiť najmä migráciu z dôvodu pracovných príležitostí. Z historického pohľadu sa problematike migrácie začalo venovať najmä vtedy, keď sa rozvíjali prírodné či spoločenské vedy. V nasledujúcich kapitolách sa preto pozrieme na rôzne názory autorov, vedcov či analytikov na túto tému, nakoľko ich pohľad nám vie bližšie priblížiť to, čo migráciu determinuje, aká je, a aký dopad môže mať na jednotlivé subjekty, ktoré ovplyvňuje.

1.1 Všeobecné teórie migrácie

Migrácia je históriou sveta. Ľudia sa rodia ako migranti: ľudská evolúcia je neoddeliteľne spätá so samotným aktom presúvania sa z jedného miesta na druhé a následnou adaptáciou na nové prostredie (King, 2008). Už niekoľké stáročia sú predmetom štúdia mnohých sociálnych a vedných disciplín aj rôzne teórie migrácie. Práve z rozmanitosti prístupov k danej problematike sa vyvinulo veľké množstvo definícií a vysvetľujúcich typológií z mnohých teoretických pohľadov, ktoré sa snažia zdefinovať rozsah termínu migrácia. Jeden z prvých západných výskumníkov, ktorý študoval migráciu obyvateľstva bol Ernest Geogre Ravenstein. Načrtol sériu „zákonov migrácie“, ktorými sa vo svojom diele pokúšal vysvetliť a predpovedať migračné vzorce v rámci národov, ako aj medzi nimi (Ravenstein, 1885). Výsledkom jeho analýzy je najmä fakt, že migrácia nie je náhodný jav. V rôznych geografických a historických prostrediach zistil, že väčšina migrantov sa pohybuje po priestorovo zoskupených cestách medzi veľmi konkrétnymi komunitami v oblastiach pôvodu a cieľových oblastí. Predvídal gravitačný zákon migrácie, v ktorom vzdialenosť a populácia sú kľúčovými determinantmi migrácie z jedného bodu do druhého. Ďalej si myslel, že ženy sú viac migrujúce ako muži ale majú zároveň tendenciu migrovať na kratšie vzdialenosti ako muži. V neposlednom rade tvrdil, že vtedajšie vidiecke obyvateľstvo migruje viac ako mestské obyvateľstvo. Okrem toho poznamenal, že sily, ktoré sú základom migrácie, sú zložité a zahŕňajú kvalitu verejnej infraštruktúry, ako sú

cesty, klimatické podmienky, dane a ďalšie. Myšlienky odvodené z jeho práce, aj o viac ako storočie neskôr, stále dokážu vhodne ilustrovať migráciu ľudí.

Každý pohyb jedinca sa nedá považovať za migráciu. Je prirodzene dané, že každodenné dochádzanie do práce z miesta bydliska do vzdialenejšieho miesta alebo návšteva kamarátov sa za migráciu v pravom slova zmysle použiť nedá. Pojem migrácia je zameraná najmä na presun z alebo do jednej konkrétnej krajiny, za konkrétnych podmienok (Petersen, 1958). Vo svojej práci, kde sa problematike venuje, sa odvoláva na typológiu migrácie vypracovanú začiatkom dvadsiateho storočia. V tejto štúdii sa viac-menej berú do úvahy dve kritériá na hodnotenie migrácie: po prvé či bol daný pohyb pokojný respektíve nenútený alebo či bol spôsobený rozdielnou úrovňou kultúry (Fairchild, 1925). Henry Pratt Fairchild, ktorým sa Petersen inšpiroval, rovnako ako aj väčšina ostatných vtedajších analytikov, v diele predpokladá, že človek je pravdepodobne už od svojej podstaty tvorom stálym, usadeným, až dokým nie je nejakou inou hybnou silou nútený k pohybu. Pokiaľ by sme do tohto predpokladu zapojili faktor, že každý človek je z psychologického hľadiska veľmi jedinečný, vieme si vysvetliť fakt, prečo niektorí ľudia migrujú, zatiaľ čo iní nie. Niektorí ľudia teda migrujú za cieľom dosiahnuť niečoho nového – inovujú, niektorých pohyb sa zas dá vysvetliť ako odpoveď na zmenu podmienok. Pohybujú sa geograficky s cieľom zachovať si po rôznych aspektoch to, čo v minulosti mali. Hlavný Petersenov prínos spočíva najmä v dôraze kladení na to, že problematika migrácie sa skôr opisuje teoreticky ako analyticky či prakticky. V tomto diele vymedzuje ako vnútornú, tak aj medzinárodnú migráciu, pričom sa snaží napredovať vo formulácii všeobecnej teórie migrácie. Kritizuje jej dovtedajší stále dostatočne nerozvinutý stav klasifikácie.

Ďalším autorom, ktorý sa zameral na migráciu, no už nie z pohľadu toho aké sily a ako veľmi ju ovplyvňujú, ale skôr z toho aké efekty má, bol Larry A. Sjaastad. Migrácia sa považuje za prostriedok na podporu efektívneho prerozdelenia zdrojov, je to investícia, ktorá zvyšuje produktivitu ľudských zdrojov a na jednej strane má svoje mínusy a náklady, no na druhej prináša veľký úžitok (Sjaastad, 1962). Jeho prínos spočíva najmä v identifikovaní nákladov a výnosov, ktoré migrácia prináša a tým určil návratnosť investícií do migrácie. Zároveň poukazuje na to, že vnútorná aj medzinárodná migrácia sa viaže na individuálne rozhodovanie jednotlivca o tom, aké preňho bude mať takýto pohyb náklady respektíve výhody ešte predtým, ako opustí pôvodné miesto. Do popredia posúva zavedenie pojmu ľudského kapitálu do teórie migrácie, ktorý považuje za najpodstatnejší determinant. Tvrdí, že doposiaľ sa pri skúmaní migrácie venuje viac pozornosti tomu, v akej veľkosti

a akým smerom sa reaguje na rozdiely v príjmoch práce v rozličných miestach. To sa vysvetľuje očakávaniami, ktoré sú pri imigrácii spojené s vyššími príjmami. Naopak pri emigrácii sa stretávame so stotožnením a dôvodom migrovať, spojeným s príjmami, ktoré sú nižšie. Celkovo sa však štúdiá zameriava primárne na to, akým spôsobom a ako účinná migrácia je, pri vyrovnávaní medziregionálnych zárobkov. Za najväčší jeho prínos však môžeme považovať to, že pokiaľ sa jedná o dobrovoľnú migráciu, treba ju vnímať ako navyšovanie ľudského kapitálu a skúsenosti z nej využiť pri zvyšovaní vlastnej konkurencieschopnosti, ktorá nám poskytne lepšiu pozíciu na trhu práce.

Sjaastadova vyššie uvedená práca ďalej poskytla vhodné podmienky na polozenie základov schémy migrácie Everetta Leeho v šesťdesiatych rokoch. Migrácia zahŕňa celý rad faktorov týkajúcich sa miesta pôvodu, cieľa, prekážok a osobných či osobitých charakteristík a vlastností (Lee, 1966). Je to teda veľmi podobná formulácia ako pri Sjaastadovi, no na čo sa však Lee sústreďuje viac, je vypracovanie schémy hypotéz pre migráciu. Týkajú sa napríklad objemu migrácie, charakteristiky jednotlivých skupín migrantov, ich asimiláciou či vplyvom migrácie na destinácie, ktoré migrantov buď prijímajú alebo práve naopak strácajú. Medzi základnú vlastnosť migrantov Lee zaradil ich selektívnosť. To znamená, že sa migrácia diferencuje podľa toho či sa jedná o pozitívnu alebo negatívnu selekciu. Tie závisia od toho, ako dané osoby reagujú na jednotlivé balíky pozitívnych a negatívnych faktorov či už v mieste pôvodu alebo v mieste cieľov krajiny. Pozitívnu selekciu v mieste určenia Lee vníma vtedy, keď osoby nie sú nútené migrovať, ale migrujú z toho dôvodu, že vedia zhodnotiť aký prínos bude mať pre nich využitá príležitosť presunu do diaľky. Konkrétnym spomínaným príkladom, je migrácia vysokokvalifikovaných a vzdelaných ľudí. Tí, sú ochotní veľmi migrovať nakoľko často dostávajú lepšie ponuky práve zo zahraničia. Veľakrát sa pre skupiny rôznych odborných pracovníkov spája migrácia aj s povýšením, čo má spojitosť aj s tým prečo sa daná selekcia považuje za pozitívnu. Na protipóle pozitívnej selekcie zas Lee poukazuje na negatívnu selekciu v mieste pôvodu, ktorá sa spája s mínusovými faktormi, ktoré môžu ovplyvňovať ako celok, tak aj jednotlivca. Poukazuje na to, že takíto ľudia zväčša zlyhali sociálne alebo nejakým spôsobom aj ekonomicky. Špecifickým prípadom sa dajú vnímať napríklad rôzne politické vyhostenia, ktoré jednotlivcov prevážením mínusových faktorov vyhnali z krajiny. Zvyčajne však pri negatívnej selekcii odkazuje na to, že ide primárne o nevzdelaných alebo problémových ľudí, ktorí sú koniec koncov migrovať nútení. Okrem selekcie, Lee vo svojom diele poukazuje na to, že populácia má tendenciu migrovať v nejakom konkrétnom období

respektíve v určitých fázach ich životného cyklu. To si môžeme v realite predstaviť napríklad pri ľuďoch vstupujúcich na trh práce, vstupujúcich do manželstva (meniacich svoj rodinný stav) či začínajúcich štúdium, ktorí majú prirodzene väčšiu mieru migrácie pričom sa deje v nejakých presne stanovených časových fázach. Ich sklon k migrácii sa tým pádom podľa neho násobne zvyšuje. Čo však Lee považuje za dôležitú črtu migrantov, je to, že ich vlastnosti sa ustália niekde v strede medzi tými, ktoré prebrali z cieľovej destinácie a tými, ktoré sú z ich krajiny pôvodu. Autor taktiež odkazuje na množstvo štúdií, ktorý daný „medzi-vzťah“ potvrdzujú. Celkovo sa Leeova práca stretla aj s kritikou a to najmä za to, že nevytvoril klasickú teóriu ale len rámec koncepcie na klasifikáciu migrácie. Zároveň sa s pochopením nestretol aj kvôli jeho abstrahovaniu od makroekonomického pohľadu. Problematiku migrácie vníma skôr v rovine mikroeconomickej, čiže hodnotí zväčša faktory iba z pohľadu ľudského kapitálu.

1.2 Pracovná migrácia

Obsah zvyšku našej práce sa nebude venovať migrácii vo všeobecnosti, no zameriame sa primárne na to, ako sa toky ľudí presúvajú medzi krajinami najmä v spojení s prácou či pracovnými príležitosťami. V súčasnom významne globalizovanom svete, sa presun ľudí za prácou stal oveľa jednoduchším ako tomu bolo v minulých storočiach. Voľný pohyb ľudí cez hranice krajín so sebou samozrejme prináša mnoho pozitív aj negatív, ktoré si priblížime viac aj v nasledujúcich kapitolách.

1.2.1 Neoklasické teórie pracovnej migrácie

Neoklasické teórie sú jednými z najstarších a najpoužívanejších teórií, ktoré vysvetľujú medzinárodnú migráciu a jej súvislosti s trhom práce. Táto teória predpokladá, že trhy práce a hospodárstva sa posúvajú smerom k rovnovážnemu bodu (ekvilibriu) v dlhodobom horizonte prostredníctvom obchodu a migrácie. Medzinárodná migrácia je spojená s globálnou ponukou a dopytom po pracovnej sile (Todaro, 1969; Sjaastad 1962). Neoklasici berú do úvahy, že subjekty migrácie vystupujú ako absolútne racionálni aktéri pričom sa ich rozhodnutia o presune prijímajú čisto na individuálnej úrovni, čiže na úrovni jednotlivca. Migranti sa sťahujú zo spoločností, kde je pracovnej sily relatívny prebytok. Na

vysvetlenie prečo práve odtiaľto, je jednoznačná odpoveď – mzdy. Ilustrujúcim príkladom je migrácia počas dvadsiateho storočia z oblastí zameraných na poľnohospodárstvo do urbanizovaných miest. Sťahovanie v danom modeli súvisí najmä s rozdielnymi reálnymi príjmami medzi vidiekom a mestskými oblasťami a premennou v podobe pravdepodobnosti získania akejkolvek mestskej práce (Todaro, 1969). V takých spoločnostiach, kde je pracovníkov veľa, sú mzdy nízke. Tento jav je vysvetlený tým faktorom, že zamestnanci nemajú schopnosť a silu vytvoriť tlak na svojho zamestnávateľa na zvýšenie miezd. Zamestnávateľia vedia pri relatívnom prebytku pracovnej sily jednoducho nahradiť tohto zamestnanca za iného, ktorý bude rovnakú prácu ochotný vykonávať aj za mzdu nižšiu. Pri rovnakej analógii neoklasická teória bude stavať na tom, že v spoločnostiach, kde je pracovnej sily relatívny nedostatok budú mzdy vysoké. Pracovná sila za týchto podmienok teda prúdiť z krajín, kde sú mzdy nižšie, do krajín s vyššími mzdami. S rovnakým tvrdením teda prispel do teórie Todaro vo svojom komparačnom diele, ktorého hlavné zistenie sa zameralo práve na to, akým spôsobom a za akých podmienok bude prebiehať tok pracovnej sily z vidieka do miest. Vidiek vytvára takzvaný „push effect“, čo znamená, že vytláča ponuku ľudského kapitálu smerom von z oblasti. Na druhej strane je „pull effect“ v podobe mestských častí, ktoré svojim dostatočným dopytom a vysokými mzdami vedia pracovnú silu získať. Pokiaľ bude rozdiel medzi reálnymi príjmami v mestách a na vidieku narastať dostatočne rýchlo, budú urbanizované oblasti aj napriek nižšej pravdepodobnosti úspešného nájdenia pracovných miest neustále priťahovať toky vidieckych migrantov do mestských častí. Potenciálne vyššie príjmy tak v dlhodobom horizonte budú kompenzovať všetky náklady a aj riziko, ktoré sa vzťahuje na premiestnenie z miesta na miesto.

Nedávni prisťahovalci v danej lokalite znižujú príjmy ostatných nových prisťahovalcov v danej oblasti, ale majú len malý merateľný vplyv na vyhliadky na zamestnanie a príjmy domácich obyvateľov (Lalonde a Topel, 1997). Vo všeobecnosti sa v diele uznáva fakt, že zvýšené prisťahovalectvo má len mierny vplyv na rozdelenie príjmov. Je potrebné brať do úvahy pracovnú mobilitu pri skúmaní determinantov a rozhodnutia migrovať (Bartel, 1979). Bartelovo dielo neoddeliteľne spojilo problematiku migrácie s prácou. Zároveň vyzdvihlo význam vzdelania v procese presídľovania sa spojeného s pracovnými príležitosťami. Vzdelanejší jednotlivci by mali tendenciu mať lepšie informácie o pracovných príležitostiach mimo miesta bydliska. Tým pádom sa viac prispôbia zmenám a majú tendenciu vykonávať povolania, ktoré pôsobia v rámci svetového trhu práce a nie len v mieste ich bydliska. Podobnou problematikou sa zaoberá aj

štúdia, ktorá potvrdila pozitívny vzťah medzi vzdelaním a sklonom k migrácii a tendenciu vzdelanejších pracovníkov nájsť si prácu skôr, ako sa presťahujú, zatiaľ čo menej vzdelaní pracovníci sa najprv presťahujú a až potom si hľadajú prácu (Basker, 2002)

Počas prevládajúceho obdobia neoklasického myslenia v ekonomike bolo identifikovaných niekoľko predpokladov v oblasti pracovnej migrácie (McKay a Whitelaw, 1977). Neoklasizmus predpokladá existenciu pracovnej migrácie v dokonalých podmienkach. To znamená, že pracovníci migrujú úplne dobrovoľne, majú slobodný výber regiónu kam chcú emigrovať a pri dosiahnutí cieľovej krajiny migrácie majú rovnaké podmienky na uplatnenie na trhu práce ako domáci obyvatelia. Rovnako tak neexistuje žiadna sila, ktorá by prinútila imigranta vystáť sa z cieľovej krajiny. Posledným významným predpokladom je, že migrácia má pôsobiť ako vyrovnávací mechanizmus, ktorý tlmí rozdiely medzi oblasťami. Tieto predpoklady sú v porovnaní s skutočným trhovým fungovaním abstraktné a nezodpovedajú realite, nakoľko tá je omnoho viac komplikovanejšia ako zidealizovaný neoklasický model. Neoklasické myšlienky tak predstavujú len súbor predpokladov aplikovaných v modeli.

Neoklasická teória sa migráciou zaoberá aj z mikroekonomického aj z makroekonomického pohľadu. Pri makroekonomickom pohľade sa na problematiku pracovnej migrácie pozerá najmä cez už spomínané rozdiely v mzdách. Neoklasika predpokladá, že pokiaľ by rozdiely v mzdovom ohodnotení neexistovali, pracovná migrácia by sa zastavila. Vlády tak predstavujú kľúčový subjekt, ktorý rôznymi typmi politik vieda ovplyvniť migračné toky smerujúce do danej krajiny. Naopak pri mikroekonomickom pohľade sa dáva do popredia najmä postavenie jednotlivca, a teda individuálne rozhodovanie každého samostatného subjektu migrácie (Sjaastad, 1962). V makroekonomickej analýze sa nezahŕňajú už len mzdové rozdiely, ale aj jednotlivé črty, ktoré určujú zamestnanosť a mzdy. Sem patria sociálne, emocionálne podmienky a technológie, ktoré znižujú náklady na migráciu. Všetky tieto prvky môžu zvýšiť pravdepodobnosť migrácie a aj zamestnania. Celkovo bude tok pracovných síl teda smerovať tam, kde je v teoretickej rovine predpokladaný vyšší celkový výnos (vrátane miezd). Rozhodovanie jednotlivcov o migrácii prebieha na základe zvažovania hodnôt rôznych alternatív, a vyberú si možnosť, ktorá im najviac vyhovuje vzhľadom na finančné a právne obmedzenia, ktoré regulujú proces medzinárodnej migrácie (Borjas, 1989). Borjas bol taktiež autorom, ktorý jasne narážal na neoklasické myšlienky dokonalosti a maximalizácii užitočnosti. Jeho prístup k problematike zdôraznil, že rovnako ako zdrojové krajiny, tak aj hostiteľské, vedia pomocou zmeny

imigračnej politiky výrazne zasiahnuť a mať veľký vplyv na počet a zloženie imigračného toku. Rovnako do procesu môže vstúpiť aj faktor zmeny v ekonomických činnostiach krajiny, na základe toho aké činnosti sa v krajine koncentrujú si migrant môže vybrať tú najlepšiu možnosť z hľadiska jeho preferencií (a tým pádom maximalizovať svoju užitočnosť).

1.2.2 Nová ekonomika migrácie

Na Neoklasické teórie veľmi úzko nadväzuje takzvaná Nová ekonomika migrácie, ktorá bola objavená približne v 80. rokoch 20. storočia. Je variáciou neoklasickej teórie a zahŕňa významne sociálnu a spoločenskú dimenziu v procese rozhodovania o migrácii. Kritizuje Neoklasikov v mikro aj makroekonomickom pohľade na pracovnú migráciu. Podľa tejto teórie rozhodnutie o migrácii neprijímajú jednotliví aktéri izolovane ale je to výsledok kolektívneho rozhodnutia maximalizovať príjmy a pracovné príležitosti a naopak minimalizovať všetky riziká. Na mikroekonomickej úrovni fungujú jednoduché modely migrácie, podľa ktorých sa jednotlivci alebo celé rodiny rozhodujú o svojej lokalizácii predovšetkým porovnávaním svojich možností príjmu na alternatívnych miestach vo svete (Stark a Bloom, 1985). Migrácia vybraných členov rodiny sa môže použiť na zmiernenie rizík a diverzifikáciu zdrojov príjmu pre celú rodinu. Stark priznáva úlohu štrukturálnych výziev pri rozhodovaní o migrácii ale zároveň vyzdvihuje rolu jednotlivých migrujúcich ako absolútne racionálnych subjektov pri migračných krokoch. Skutočná migrácia samozrejme znamená citeľný a súčasný posun v priestorovej aj sociálnej lokalite, takže sa nemôže reálne merať len jeden druh pohybu, zatiaľ čo druhý sa ignoruje (Zelinsky, 1971). V tomto diele sa poukazuje aj na to, že treba rozlišovať medzi tým, keď sa rodina presťahuje z jednej krajiny do druhej, v porovnaní s tým keď sa jej členovia presťahujú len o pár ulíc ďalej. Vo vyspelých krajinách sa rozloženie a zmiernenie rizík prejavuje prostredníctvom sociálne silného štátu a rôznych poisťovacích systémov, ktoré predstavujú záchrannú sieť v mnohých životných situáciách. Ak sa teda napríklad nepodari v danom roku úspešne vypestovať úroda, existujú trhy na poistenie úrody. Ak sa niekto zraní alebo stratí prácu, existujú dávky v nezamestnanosti. Pokiaľ sa niekto snaží zlepšiť svoje podnikanie, existujú úverové inštitúcie a kapitálové trhy, ktoré poskytujú pôžičky. Rozdiel medzi vyspelými krajinami a tými rozvojovými je práve to, že v tých zaostalejších krajinách sú to práve domácnosti samé, ktoré musia tieto riziká znášať a bez možnosti využitia pomocnej ruky štátu. Preto je

migrácia stratégiou na diverzifikáciu rizík. To však pre krajinu, z ktorej ľudia odchádzajú za prácou môže znamenať aj nárast miestnej nezamestnanosti a výpadky vo výrobe či poľnohospodárstve. Ak budú vhodne vplývať okolnosti pre tých, ktorí migrujú, budú potom poskytovať aj podporu svojim rodinám v krajine pôvodu a naopak. Táto teória tiež zavádza pojem relatívnej deprivácie, čo znamená, že migrácia môže zmeniť rozdelenie príjmov v rámci komunity, a preto môže viesť k tomu, že sa ešte viac ľudí rozhodne migrovať. Vlády môžu ovplyvňovať migráciu nielen prostredníctvom politik trhu práce, ale aj prostredníctvom politik na iných trhoch. Kritériá na meranie ziskov z rozvoja môžu zahŕňať hodnotenie rastu príjmov, nerovnosti a zmiernovania chudoby, ktorá sa viaže už na spomínanú depriváciu.

1.3 Remitencie

V podkapitole s názvom remitencie sa budeme venovať zadefinovaniu tohto pojmu. Následne sa pozrieme na faktory, ktoré toky remitencií ovplyvňujú a do akej miery sú pre prijímajúce či odosielajúce krajiny významné. V neposlednom rade sa v našej práci zamierame na to, aké ekonomické dopady má prílev a odlev pracovných transferov.

1.3.1 Definícia remitencií

Úlohe a vysvetleniu pojmu remitencií sa vo väčšej miere začalo venovať až v osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia. Vývoj v danom období bol poznačený najmä tým, že sa ľudia začali značne viac sťahovať na dočasné časové intervaly kvôli pracovným príležitostiam a nie na trvalo (ako tomu bolo v predošlých desaťročiach kvôli klimatickým či sociálnym podmienkam). Presídľovanie jednotlivcov či rodín na istý čas kvôli zamestnaniu umožnilo lepší rozvoj medzinárodnej migrácie. Geografická blízkosť je dôležitým faktorom, ktorý utvára medziregionálne toky, pretože veľká časť pohybu v regióne prebieha medzi susednými krajinami. Niektoré krajiny zažívajú emigráciu do viac ako jednej krajiny (Kritz, 1981). Kritz vo svojej práci zhodnotil, že by sa mal v rámci štúdie medzinárodnej migrácie preskúmať najmä hospodársky, sociálny a demografický vplyv prisťahovalectva v rôznych prijímajúcich krajinách, aby sa zistilo, či a ako sa tieto vplyvy líšia, a ako vplýva účinnosť politických opatrení pri regulácii prisťahovalectva. Tieto toky ľudí prirodzene veľmi úzko súviseli aj s medzinárodnými tokmi jednotlivých transferov.

Ak migranti pošlú domov časť svojich príjmov v hotovosti alebo tovare na podporu svojich rodín, tieto prevody sa nazývajú prevody pracovníkov alebo migrantov – alebo aj *remitencie* (Ratha, 2017).

V ostatnom období zaznamenávajú remitencie veľmi dôležitú rolu najmä v krajinách, z ktorých ľudia odchádzajú a hľadajú uplatnenie v iných krajinách sveta. Zväčša sú to krajiny rozvojového sveta, pre ktoré sú príjmy z remitencií nenahraditeľnými súčasťami ekonomík. Remitencie predstavujú jeden z najdôležitejších peňažných tokov do rozvojového sveta, ktorý je porovnateľný a často prevyšujúci príjmy z vývozu tovarov a služieb a priamych zahraničných investícií¹ (Dujava a Kálovec, 2020). Základné využitie financií prijatých v podobe remitencií v krajinách, ktoré posielajú pracovnú silu von, je viacmenej stabilné a podobné v celom spektre prijímajúcich krajín. Prevládajú činnosti ako kúpa pôdy či nákup prostriedkov alebo pracovnej sily na jej udržiavanie. V ďalších prípadoch je to zabezpečenie bývania a základných životných potrieb prijímateľov. Po prvotnom prerozdelení týchto príjmov na základné potreby sa už výdavky diferencujú podľa preferencií jednotlivých subjektov, ktorí platby prijali. Netreba však zabúdať ani na to, že nie všetky toky remitencií sa musia používať na pozitívne aktivity, dajú sa nimi financovať aj napríklad vojny, teroristické útoky či korupčná činnosť. Kým sa výskum počas sedemdesiatych a osemdesiatych rokov vo všeobecnosti zameriaval skôr na krátkodobé účinky internacionálnych transferov, nasledujúce roky prinášali do rozvoju poznatkov v súvislosti s presunom zárobkov do domovských krajín aj tie dlhodobé hľadiská. Sem patrí napríklad to, ako jednotlivé objemy tokov vplývajú na bohatstvo krajiny, jej rozvoj, na rozdelenie nerovností, no i komplexnejšie na hospodársky vývoj.

V mnohých ohľadoch robia súkromné transfery (respektíve remitencie) jedinečnými práve rozvojové krajiny (Rapoport a Docquier, 2006). V tomto diele sa spomínajú tri základné faktory potvrdzujúce toto tvrdenie. Prvou charakteristikou rozvojových krajín je veľmi vysoká miera chudoby a taktiež oveľa vyššia miera nerovností či rozdelenie príjmov (na rozdiel od rozvinutých krajín). Z tohto dôvodu je teda zrejmé, že každá jedna jednotka dodatočného doláru, ktorá prejde cez systém prevodu remitencií bude mať na krajinu z rozvojového sveta väčší hospodársky vplyv. Inými slovami, každý dodatočne získaný dolár z takéhoto súkromného prevodu bude mať napríklad v Tadžikistane väčšiu hodnotu ako vo Švajčiarsku. Všeobecné okolnosti charakterizujúce rozvojové krajiny majú vplyv na

¹ Ďalej PZI.

to, akým spôsobom sa aj v danej krajine bude dať pristupovať k bankovému sektoru, úverom, poisteniu, a teda celkovo kapitálovému trhu. To nadväzuje na druhý podstatný faktor, ktorý vysvetľuje rozdiel medzi súkromnými transfermi v bohatých západných krajinách a chudobnejšími africkými krajinami tým, že je pri ich stanovovaní rozhodujúci element - dodatočný motív transferu. To znamená, že kým v oboch prípadoch je transfer vo väčšine prípadov absolútne dobrovoľný, v rozvinutejších krajinách sa motívy prijímania podstatne líšia. Prijímané platby v rozvojových krajinách majú zväčša špecifické využitia pre zabezpečenie životných potrieb či výmeny tovarov. Z toho pramení aj fakt, že na vysvetlenie správania sa jednotlivcov pri zasielaní súkromných transferov sú determinujúce práve motívy, na ktoré budú dané financie využívané. Po tretie, až na niekoľko výnimiek sa súkromné transfery tohto druhu v západných krajinách uskutočňujú skôr bez vymedzenia konkrétneho odosielateľa či príjemcu. Darcovia teda nemusia nevyhnutne poznať identitu príjemcov, čo sa využíva pri rôznych charitatívnych združeniach, filantropii alebo v rámci veľmi obmedzenej rodinnej skupiny. Naopak, remitencie sú čoraz viac uznávané ako neformálne sociálne dohody v rámci rozšírených rodín a spoločenstiev. Transfery sú uskutočňované zväčša s cieľom pomôcť konkrétnej osobe alebo mestu, obci, menšieho spoločenstva.

1.3.2 Motivácia k zasielaniu remitencií

Na demonštráciu toho či príjem remitencií závisí od daného remitenta alebo migrácie pojednáva komparatívne dielo, ktoré sa zameriavalo v danom období na porovnanie rozdielov správania sa remitentov medzi dvomi skúmanými krajinami, ktoré majú podobne charakteristické črty (Funkhouser, 1995). Vysvetľuje, že hoci si môžu byť obe krajiny podobné v ekonomických či sociálnych podmienkach migrantov, je možné aby do jednej krajiny prúdili násobne väčšie objemy remitencií ako do druhej krajiny. Výsledkom porovnávacej analýzy je, že väčšina rozdielov je spôsobená disparitou v behaviorálnych parametroch pri určovaní remitencií. Inými slovami, správanie remitentov nie je jednoducho predpovedané charakteristikami krajín migrantov. Je však zrejmé, že najčastejšou motiváciou k zasielaniu súkromných transferov v podobe remitencií je jednoducho to, že migranti sa starajú o tých, ktorých v domovskej krajine zanechali a to manželov, deti, rodičov a členov širšieho príbuzenstva a sociálnych kruhov. Taktiež sú to politické zmeny, ktoré ovplyvňujú zloženie skupiny emigrantov a proces rozhodovania o zasielaní remitencií.

Funkhouser celkovo hodnotí, že aj napriek tomu, že sú na seba ako aj migrácia, tak aj remitencie úzko naviazané, existuje mnoho rôznych determinantov, ktoré jednu či druhú činnosť vedú do veľkej miery ovplyvniť. Analogicky na úvodnú myšlienku - že migranti pochádzajú z veľmi podobných pomerov, no ich objem zaslaných remitencií sa líši, je logickým vyústením tohto tvrdenia. Hoci môžu mať jednotlivci pri presune veľmi podobné vonkajšie faktory, vplyv na to či vôbec a v akom pomere budú zasielať remitencie je rôzny a nedá sa jednoznačne predpokladať u všetkých migrujúcich. Na to, aké transfery budú zasielať do domovských krajín vplýva ďalšie množstvo pridružených faktorov.

Vo svojom diele však zhrnul pár pravidiel, ktoré sa dajú považovať za všeobecne platné:

- Migranti, ktorí odišli a úspešne si prácu našli posielajú remitencií viac, ako tí, čo prácu nemajú (a žijú iba napríklad zo sociálnych dávok).
- Zväčša nemá na objem zaslaných remitencií vplyv to, aké má jednotlivec pohlavie či vek.
- Vzdelanie je jedným z najdôležitejších determinantov danej problematiky, viac vzdelaní ľudia majú tendenciu domov zasielať peniaze častejšie a aj vo väčšom objeme.
- Posledným dôležitým činiteľom je príbuzenský vzťah. Pokiaľ sa v domovskej krajine nachádza príbuzný, s ktorým má emigrujúci úzky vzťah, má aj väčší sklon k častejším súkromným transferom.

Vymedzenie a vysvetlenie motivácie pre zasielanie medzinárodných remitencií sa stalo predmetom mnohých aj novodobějších literatúr. Pre mnohé domácnosti v rozvojových krajinách predstavujú medzinárodné remitencie významnú časť disponibilného príjmu. Rozširujúca literatúra teda skúma motiváciu k zasielaniu a ich vplyv na štruktúru jednotlivých výdavkov domácností. Jedna z nich pojednáva o tom, že existujú dve vysvetlenia tokov remitencií, ktorými sú altruizmus a rozdelenie rizika (Agarwal a Horowitz, 2002). V tomto diele sa za jednu z kľúčových rozhodujúcich okolností pre objem zasielaných remitencií zohľadňuje významnejšie aj charakteristika domácnosti, z ktorej migrant pochádza. Práca uvádza, že objem zaslaných remitencií jedného migranta bude v priemere klesať v závislosti od počtu migrantov za predpokladu, že ich zámer zasielania transferov je vyvolaný práve altruistickými predpokladmi. To celkovo znamená, že pokiaľ z jednej rodiny alebo zoskupenia emigrujú viacerí, budú remitencie na migranta

nižšie ako v prípade kedy by zo spoločenstva odišiel iba jeden migrant. V Agarwalovom a Horowitzovom diele sa teda stretávame primárne s vnútornými pochodmi jednotlivých remitentov. Prepojenie ideí týchto autorov sa nachádza aj v inom diele, ktorého záverom je zhodnotenie, že čím viac utečencov sa vyprodukuje, tým menší je prílev pomoci od emigrujúcich a remitencií, ale naopak je potom väčší a podstatnejší význam tohto prílevu, ak sa posudzuje v pomere k veľkosti ekonomík (Gammeltoft, 2002).

1.3.3 *Vlastnosti remitencií*

Po PZI sú remitencie druhým najväčším zdrojom externého financovania pre rozvojové krajiny². Prevody peňazí do krajín s nízkymi príjmami sú pri porovnaní k hrubému domácejmu produktu³ krajiny či importu väčšie ako v prípade tých krajín, ktoré sa v rámci rebríčkov pohybujú v priemere na úrovni stredného príjmu. Jednou zo základných črt remitencií je, že sú tiež stabilnejšie ako súkromné kapitálové toky, ktoré sa často pohybujú procyklicky, a teda sa zvyšujú príjmy počas konjunktúry a znižujú počas poklesu (Ratha, 2003).

Ďalšou vlastnosťou je menšia volatilita remitencií, pokiaľ je príjmom domácnosť, a teda prijíma tieto financie v prvom rade na súkromnú spotrebu a nie na investície ako to môže byť v prípade keď remitencie prijímajú organizácie, združenia či spolky. Vo všeobecnosti sú to práve obdobia prudkých recesií a dlhodobých hospodárskych ťažkostí krajín, ktoré na jednej strane podnecujú k väčšej migrácii z krajín čeliacich ekonomickým ochladeniam, no na druhej strane i vyvolávajú väčší dopyt po remitenciách. Pracovníci sú v týchto prípadoch motivovaní zaslať prevody domov častejšie a vo väčšom množstve. Naopak pri klasických portfóliových a investičných trhoch (ktoré sú zväčša charakteristické pre rozvíjajúce sa trhy) sa v oveľa väčšej miere reaguje aj na malé zmeny v ekonomických sentimentoch či hospodárskych výsledkoch. Dramatické zmeny v svetovom hospodárstve však aj napriek väčšej stabilite neobchádzajú ani remitencie. Tie pri silných výkyvoch na trhoch prirodzene reagujú, nakoľko sú to práve zahraničné pracovné sily vykonávajúce isté druhy prác, ktoré bývajú počas hospodárskych poklesov zasiahnuté medzi prvými, čo sme mohli pozorovať aj pri vypuknutí celosvetovej pandémie v roku 2020.

² Pokiaľ by sme z klasifikácie nižších a stredne príjmových krajín abstrahovali od Číny, remitencie by presahovali celkový objem prijatých PZI do týchto krajín.

³ Ďalej HDP.

1.3.4 Pozitívny vplyv remitencií na ekonomický rast

Ako je už vo vyšších častiach podkapitoly spomenuté, remitencie sú významným zdrojom príjmu pre rozvojové krajiny. A hoci sa pri absolútnom objeme remitencie viac koncentrujú v krajinách so stredným príjmom, sú pri porovnaní k hrubému domácomu produktu krajiny, ktorá remitencie prijíma výrazne signifikantnejšie práve pre krajiny, ktoré sú ešte len vo fáze rozvoja. Vo všeobecnosti platí, že krajiny sú skôr rovnomernejšie ovplyvnené poklesom remitencií ako ich nárastom, čo svedčí o často diskutovanej zraniteľnosti ekonomík, ktoré v až príliš veľkej miere závisia od remitencií. Zdá sa, že tieto ekonomiky sú slabo chránené pred škodlivými vplyvmi klesajúcich príjmov z týchto transferov (Glytsos, 2005). Glytsos tiež konštatuje, že konečným cieľom pre politiky jednotlivých krajín naviazaných na príjmy z remitencií by malo byť zvýšenie podielu remitencií na raste. Inými slovami, je potrebné navýšiť elasticitu rastu vo vzťahu k remitenciám, najmä v tých krajinách, kde sa zistilo, že ich elasticita je nízka, a zároveň ich tak chrániť pred dopadmi, ktoré môžu spôsobiť viac volatilné obdobia remitenčných príjmov. Pokiaľ je obdobie kedy príjmy z remitencií rastú, má to vplyv aj na rast tej ktorej krajiny. Naopak pokiaľ krajina zažíva pokles objemu prijatých remitencií následkom zväčša býva aj pokles ekonomického rastu krajiny dostávajúcej daný transfer. Konštatuje však tiež, že účinky konkrétneho rastu súkromných transferov pracovníkov sa v čase rozkladajú, čo znamená, že aktuálny pokles príjmu nemusí okamžite znamenať aj utlmenie rastu krajiny. Zdôvodňuje to tým, že aj momentálny rast je podnietený a determinovaný minulými príjmami z remitencií. Poskytuje to teda vládam väčší časový priestor na odpoveď a intervenciu, ktorá by mohla zabezpečiť utlmenie hospodárskeho prepadu aj čase poklesu príjmom remitencií.

Pri výstupoch makroekonomických analýz sa zistilo, že remitencie majú pozitívny a významný vplyv na hospodársky rast (Giuliano a Ruiz-Arranz, 2005). V ich diele sa venovali prevažne tomu ako finančný rozvoj ovplyvňuje vplyv remitencií na rast a rozvoj krajiny, ktorá transfery prijíma a taktiež či existuje korelácia medzi remitenciami a podporou produktívnych investícií. Ich dielo dospelo k tvrdeniu, že remitencie rast podporujú v menej finančne rozvinutých krajinách a to práve tým, že ponúkajú istú alternatívu k financovaniu jednotlivých investícií. Majú tak prispievať k lepšej alokácii kapitálu a k podpore hospodárskeho rastu. Štúdia prišla k záveru, že remitencie majú pozitívny a významný vplyv na hospodársky rast a finančný rozvoj tento rast uľahčuje (najmä v krajinách s menej

rozvinutým finančným systémom), ale majú negatívny vplyv v krajinách s rozvinutejším finančným sektorom. K rovnakému záveru vyústila aj štúdia, ktorá analyzovala vplyv remitencií na hospodársky rast krajín Latinskej Ameriky a Karibskej oblasti (Mundaca, 2009). V tejto štúdii boli potvrdené mnohé výsledky už aj z predošlých uskutočnených analýz⁴. Po prvé, že remitencie významne ovplyvňujú rast a po druhé, že čím je vyšší ukazovateľ stupňa rozvoja finančného trhu spolu s remitenciami, tým významnejší majú remitencie vplyv na rast krajiny, ktorá ich prijíma. Remitencie teda posilňujú ďalší rast, ak sú finančné trhy dobre rozvinuté. Stabilný objem remitencií a ekonomický rast tak môžu odstrániť finančné obmedzenia pre firmy aj jednotlivcov a tým ďalej pôsobiť na rozvoj. Remitencie potom môžu slúžiť ako vhodná možnosť pre použitie na investičné potreby domácností s rodinnými príslušníkmi žijúcimi v zahraničí.

1.3.5 Negatívny pohľad vplyvu remitencií na rast

Existujú však iné štúdie, ktoré tieto tvrdenia odmietajú a poukazujú na opačný postoj. To znamená, že predpokladajú, že remitencie neprispievajú k ekonomickému rastu krajiny. Optimálna funkcia remitencií ukazuje, že remitencie majú kompenzačný charakter, rastú s úrovňou altruizmu a klesajú s rastúcou mzdou príjemcu. Preto by mal existovať negatívny vzťah medzi mierou príjmu príjemcov a úrovňou remitencií (Chami, Fullenkamp a Jahjah, 2003). Z týchto tvrdení teda vyplýva, že sa toky remitencií správajú inverzne ako klasické investičné toky, čo predstavuje anti-cyklické tendencie. Podľa tejto analýzy predstavujú remitencie len kompenzačné transfery, ktoré nepredstavujú a ani nepôsobia na hospodársky rozvoj krajiny, ktorá transfer prijíma. Vyzdvihuje ich len z pohľadu využitia pre spotrebné účely, nakoľko sú to zväčša práve chudobnejšie krajiny, ktoré remitencie prijímajú a v počiatku ich využívajú na pokrytie výdavkov na bývanie, pôdu a nie na do budúcnosti zhodnocujúce sa investície. Sú tak považované skôr za nevyužité zdroje kapitálu, ktoré nijakým spôsobom nestimulujú dlhodobý rast alebo rozvoj oblasti, do ktorej plynú. V tomto bode spočíva rozdiel medzi priamymi zahraničnými investíciami, ktoré predstavujú typické kapitálové toky charakterizujúce pre rozvinuté krajiny a remitenciami. Zatiaľ čo priame zahraničné investície sú podnecované ziskom a majú významnú koreláciu s rastom hrubého

⁴ Pozitívnu koreláciu medzi rastom príjmu z remitencií a ekonomickým rastom, potvrdili aj ďalšie analýzy a štúdie. Odporúčame pozrieť: (Ramirez a Sharma, 2008), (Pradhan a ďalší, 2008) či (Fajnzylber a Humberto, 2007).

domáceho produktu krajiny, do ktorej sú alokované, pri remitenciách tento vzťah nevidíme. Pokiaľ remitencie chápeme v takom zmysle, dá sa analogicky odvodiť, že potom nemajú slúžiť ako kapitál na hospodársky rozvoj, ale ako náhrada za slabú hospodársku výkonnosť. Ďalším argumentom prečo remitencie na rast pôsobia skôr negatívne je neefektívna motivácia jej príjemcov. Pokiaľ sa získané financie zo zaslaných pracovných remitencií využijú v bode prijatia ako pokrytie pracovného príjmu, znamená to, že existuje v krajine nevyužitý potenciál pracovnej sily a ponuky práce. Neúčast' na trhu práce tak bude mať za následok zníženie hospodárskej aktivity. Podobný pohľad poskytujú aj iní autori, ktorí taktiež dospeli k výsledku, že remitencie len málo prispeli k hospodárskemu rastu v ekonomikách prijímajúcich tieto transfery a možno dokonca v niektorých z nich sa rast až spomalil (Barajas et al., 2009). V štúdiu sa za hlavný potvrdzujúci fakt tohto tvrdenia uvádza absencia krajiny, ktorej značný rast remitencií spôsobil aj značný rast rozvoja. Títo autori teda nahliadajú na vzťah medzi remitenciami a rastom skôr pesimisticky. Argumentujú tým, že vo všeobecnosti remitencie neslúžia na investovanie ale skôr poskytujú záchrannú sociálnu sieť. Tá pomáha rodinným príslušníkom, ktorí ostali v domovskom priestore migranta financovať z nich nákup základných životných potrieb. Majú ich tak vytiahnuť zo začarovaného kruhu chudoby a neslúžia zväčša na žiadne podnikateľské účely. Ponúkané východisko v súvislosti s danou problematikou sa vidí jedine v roli inštitúcie, ktorá by vedela zefektívniť využívanie nadobudnutých financií v podobe remitencií.

2 Cieľ práce

Hlavný cieľ našej práce je objasnenie efektu toku remitencií a ich vplyvu na ľudský rozvoj krajín. Zaoberáme sa všeobecnou analýzou smerovania remitencií i základnými migračnými tokmi medzi krajinami.

V prvom čiastkovom cielei poukazujeme na vývoj migračnej bázy počas jednotlivých dekád, nakoľko predstavuje základný determinant pre počet subjektov, ktorí následne budú zasielať či prijímať remitencie.

V druhom čiastkovom cielei sa zameriavame analýzou smerovania remitencií. Do akých oblastí pracovné transfery pritekajú a naopak, ktoré krajiny tvoria ich odosielateľskú základňu.

Našou základnou výskumnou otázkou a zároveň posledným čiastkovým cieľom, ktorým sa zaoberáme, je analýza vplyvu remitencií na ľudský rozvoj, respektíve index ľudského rozvoja⁵. Prvá hypotéza, ktorú v tomto cielei stanovujeme je, či v priemere celosvetovo dokážu prijaté remitencie v pomere k HDP ovplyvňovať úroveň HDI. Zároveň skúmame či do danej idey vstupuje aj časový faktor, čo znamená, či sa úroveň HDI pri zmene objemu prijatých remitencií v pomere k HDP s časom znižuje, zvyšuje alebo zmena zostáva nulová. V druhej stanovenej hypotéze sa taktiež sústreďujeme na účinok vplyvu prijatých remitencií na úroveň HDI, ale tentokrát porovnávame efekt naprieč príjmovými či regionálnymi skupinami.

Všetky vyššie uvedené ciele, nám bližšie ilustrujú významnosť remitencií, či už ako čisto tokovú veličinu, alebo ako faktor ľudského rozvoja pre rôzne skupiny krajín.

⁵ Ďalej HDI.

3 Metodika práce a metódy skúmania

V teoretickej časti našej práce sme sa čerpali pri skúmaní súčasného stavu vybranej problematiky z verejne dostupných zdrojov, kníh či článkov. Informácie sme získavali ako z aktuálnych ročeniek a článkov, tak aj zo starších publikácii alebo kníh, nakoľko považujeme za dôležité neabstrahovať pri pochopení problematiky migrácie aj od historického vývoja, keďže ten determinuje aj súčasné tendencie v smerovaní migrantov. Štúdie a získané poznatky položili základy, na ktorých sme v ďalších kapitolách postavili analytickú - praktickú časť práce.

V jednotlivých empirických častiach práce sme údaje získavali z verejne dostupných databáz. Dáta o medzinárodnej zásobe migrantov pochádzajú z United Nations Department of Economic and Social Affairs – International migration stock. Pokiaľ ide o toky (prílev aj odlev) samotných remitencií, jednotlivé štatistiky majú pôvod z databáz Globálneho znalostného partnerstva v oblasti migrácie a rozvoja⁶. Tieto štatistiky sú originálne zhromažďované pod záštitou World Bank. Z nej sme rovnako získavali údaje o úrovni HDP krajín, za pomoci ktorej sme vytvorili pomerový ukazovateľ – remitencie v pomere k HDP. Údaje o HDI krajín sú čerpané z databázy United Nations Development Programme, konkrétne Human Development Data Center.

Získané dáta sme ďalej spracúvali pre nami potrebné časti analýzy akými sú napríklad zachytenie vývoja zásoby migrantov, či bázu prijímajúcich alebo zdrojových krajín pre remitencie. Na to sme využili medziročné zmeny či napríklad kľzavé priemery za istý časový rámec.

V príjmovom rozdelení sú krajiny rozčlenené do štyroch skupín podľa hrubého národného produktu na obyvateľa. Nízko - príjmové krajiny sa klasifikujú vo výške 1 045 dolárov HND per capita alebo menej; ekonomiky s nižším stredným príjmom sú tie s 1 046 a 4 095 dolármi; ekonomiky s vyšším stredným príjmom medzi 4 096 a 12 695 USD a vysokopríjmové ekonomiky sú tie, ktorých HND na obyvateľa je 12 696 USD alebo viac (World Bank).

Pri regionálnom rozdelení sme vychádzali z klasifikácie World Bank a vyčlenili sme v prvom delení krajiny na regióny: Východná Ázia a Pacifik, Európa a Stredná Ázia, Latinská Amerika a Karibik, Stredný východ a Severná Afrika, Severná Amerika, Južná

⁶ Ďalej KNOMAD.

Ázia a Subsaharská Afrika. Regióny sme v ešte jednej sekcii rozčlenili na väčšie oblasti s nasledovným znením: Európa, Afrika, Severná a Stredná Amerika, Južná Amerika, Ázia a Oceánia.

V našich výpočtoch sme konkrétne založili výskum na 165 krajinách sveta v časovom rozmedzí rokov 1990-2021e⁷ pri zachytávaní tokov remitencií a zásobe migrantov. V časovom horizonte rokov 2001- 2019 sme zas vychádzali pri ekonometrických modeloch.

Ekonometrické modely sme použili na zistenie vývoja a vzťahu medzi prílevom remitencií v pomere k HDP a úrovňou HDI, či už celosvetovo, pre jednotlivé príjmové skupiny krajín alebo geograficky - priestorovo vyčlenené regióny sveta.

Celá Podkapitola 4.3 je tak ako aj zvyšné časti analytickej sekcie našej práce, postavená na vyššie uvedených databázach, no už aj aplikovaná na jednoduchý ekonometrický model vytvorený pomocou programu na tvorbu ekonometrických a štatistických modelov s názvom R. V ňom sme vytvorili panelovú regresiu s fixnými efektmi.

Panelové dáta zachytávajú hodnoty jednej veličiny na rôznych iných štatistických jednotkách respektíve veličinách v niekoľkých po sebe idúcich časových intervaloch. Kombinujú sa prierezové aj časové údaje. Pri panelovej regresii sme do úvahy najskôr zaradili model fixných efektov aj náhodných efektov. Fixné efekty uvažujú o odstránení efektov, ktoré sú špecifické v našom prípade pre jednotlivé skúmané krajiny a sú korelované s prijatými remitenciami. Tak by nemali spôsobovať skreslenie v tomto parametri. Model náhodných efektov uvažuje s predpokladom odstránenie skreslenia, ktoré je spôsobené takými premennými, ktoré nie sú korelované s prijatými remitenciami.

Na to aby sme určili správnosť jedného z týchto dvoch modelov sme vykonali Hausmanov test. Test poukázal na konzistentnosť estimátoru fixných efektov, ktorý sme potom ďalej používali na panelovú regresiu s časovými fixnými efektmi a následne aj s pripojením priestorových (čiže geografických) efektov. Pri priestorovej analýze sme už neuvažovali s individuálnymi efektmi nakoľko sa jednalo o príjmové skupiny krajín alebo regióny.

⁷ 2021e- za tento rok boli údaje v čase spracúvania práce v štádiu predikované.

Výpočet panelovej regresie s časovými a priestorovými fixnými efektmi:

$$\ln HDI_{it} = \alpha + \beta_1 \ln Remitencie_HDP_{it} + \alpha_i + \delta_t T_t + \mu_{it}$$

$\ln HDI_{it}$ - hodnota indexu ľudského rozvoja

Remitencie_HDP - prílev remitencií v pomere k HDP krajiny

α_i - umelá premenná, špecifická pre jednotlivé krajiny

$\delta_t T_t$ - časová premenná pre jednotlivé roky

Celkovo nám výstup z použitých ekonometrických modelov poslúži na identifikáciu elasticity, respektíve sklonu či efektu prijatých remitencií v pomere k HDP na zmenu úroveň HDI.

4 Výsledky práce a diskusia

V nasledujúcej kapitole sa zameriame na aktuálny vývoj objemov zaslaných či prijatých remitencií a celkovo zhodnotíme globálne trendy v tejto oblasti. Rovnako tak sa pozrieme na to, ako z historického časového hľadiska pracovné remitencie prúdili a aké dôsledky to na danú oblasť malo. Ďalšia časť bude venovaná už konkrétne našej analýze vplyvu remitencií na rozvoj krajiny, ktorá je ich prijímateľom. Na túto problematiku sa sústredíme aj celosvetovo, no i v závislosti od jednotlivých regiónov sveta či rozdelením krajín z hľadiska príjmu.

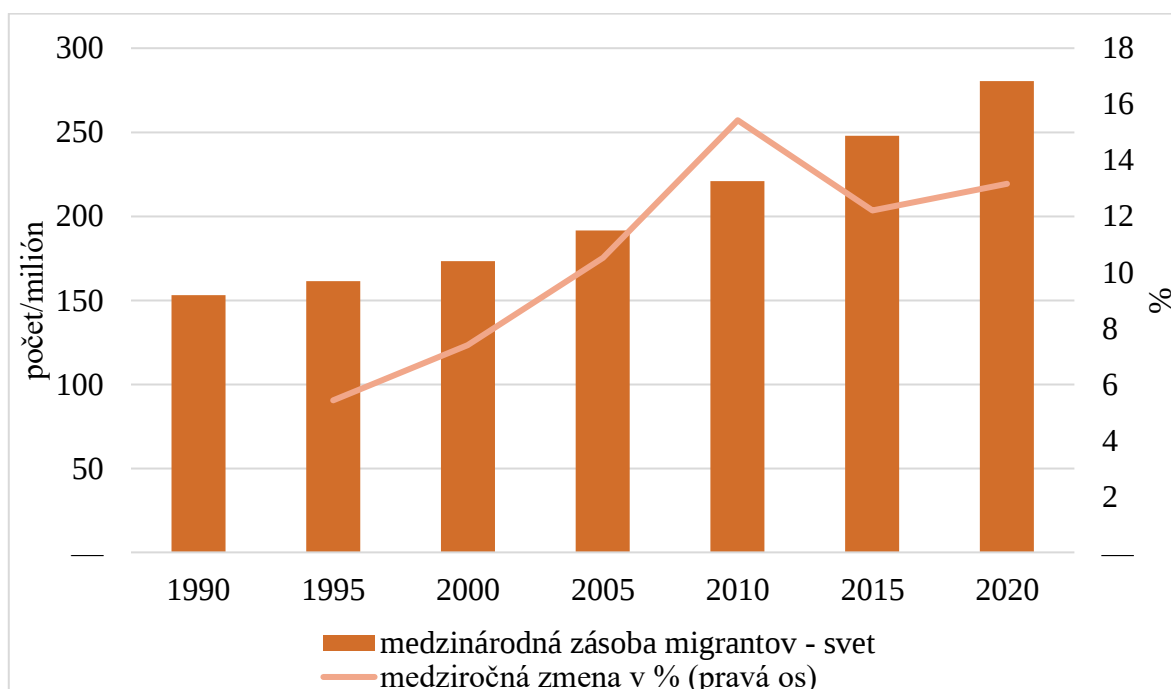
4.1 Aktuálne migračné toky

V roku 2020 bola medzinárodná zásoba migrantov vo svete na úrovni 281 miliónov ľudí – čiže okolo 3,6% svetovej populácie. Z tohto objemu je až 169 miliónov, čo predstavuje 60 %, práve pracovne migrujúcich subjektov (McAuliffe a Triandafyllidou, 2021). Zásoba medzinárodných migrantov je mierou počtu osôb identifikovaných ako medzinárodní migranti v danom časovom okamihu. Na určenie toho, kto je medzinárodný migrant sa používa buď krajina narodenia osoby, alebo krajina občianstva (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2020).

Na Grafe 1 môžeme vidieť ako sa v päťročných intervaloch vyvíjal stav zásob medzinárodných migrantov. Kým v roku 1990 ich bolo približne 153 miliónov o 30 rokov neskôr je zásoba väčšia až o 128 miliónov ľudí. Priemerný rast medzi danými intervalmi v časovom rozmedzí 1990 - 2020 bol na úrovni 11%, pričom najväčší rast bol zaznamenaný medzi rokmi 2005 – 2010 kedy dosiahol hodnotu 15%. Zároveň však treba poznamenať, že zatiaľ čo v desaťročnom rozmedzí od roku 2000 pribudlo 48 miliónov medzinárodných migrantov, medzi rokmi 2010 až 2020 to bolo už takmer 60 miliónov.

Kým, v prvom desaťročí milénia bola dôvodom migrácie najmä práca či rodinné zázemie, do druhého desaťročia už vstúpili aj humanitárne a migračné krízy. Pri oboch porovnaniach však tieto údaje teda jednoznačne ilustrujú to, že so zrýchľujúcou sa globalizáciou a väčšou mierou mobility ľudí sa migračné tendencie zrýchľujú a zásoby medzinárodných migrantov narastajú.

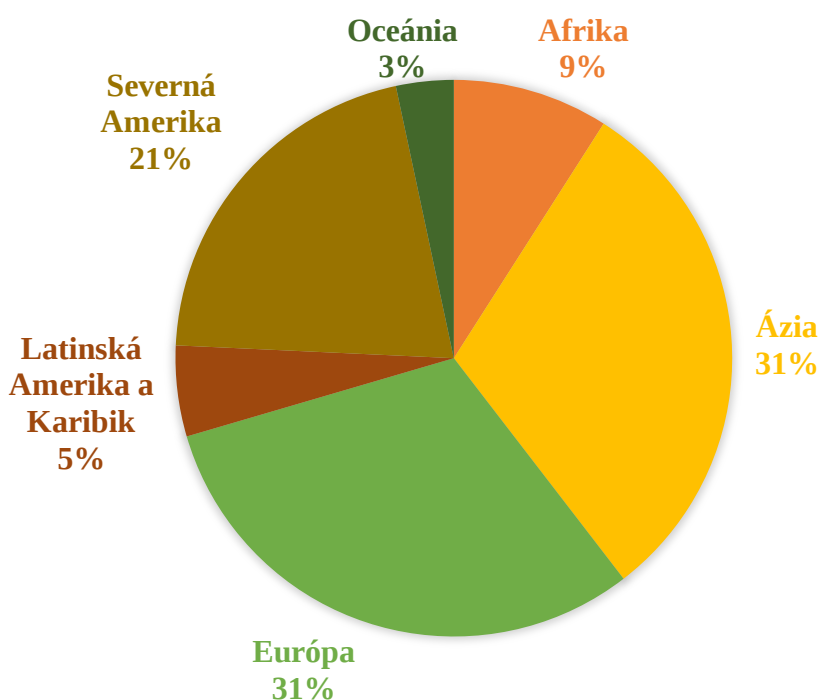
Graf 1 Objem medzinárodnej zásoby migrantov a medziročná zmena, roky: 1990-2020



Zdroj: Vlastné výpočty a spracovanie, United Nations (International migrant stock 2020)

Spomedzi jednotlivých regiónov sveta mala najsilnejšiu pozíciu Európa, ktorá disponovala v roku 2020 medzinárodnou zásobou migrantov na úrovni 87 miliónov (viď Graf 2). Druhou v poradí je Ázia s 86 miliónmi a tretou je oblasť Severnej Ameriky s 59 miliónmi. Boli to však už z hľadiska konkrétnych oblastí práve Spojené štáty americké, ktoré sa stali domovom najväčšieho množstva medzinárodných migrantov. Ich počet sa v roku 2020 pohyboval na úrovni 51 miliónov, pričom druhou najväčšou krajinou bolo Nemecko so 16 miliónmi. Prvých päť najväčších disponentov uzatvára Saudská Arábia (13 miliónov), Ruská federácia (12 miliónov) a Spojené kráľovstvo (9 miliónov). Naopak oblasti, z ktorých zásoby odchádzali boli krajiny v ekonomických, politických či sociálnych krízach. Najväčšiu základňu emigrujúcej populácie tak má napríklad India (18 miliónov migrantov) či Mexiko (11 miliónov) (McAuliffe a Triandafyllidou, 2021).

Graf 2 Podiel krajín na medzinárodných migračných zásobách v roku 2020



Zdroj: Vlastné výpočty a spracovanie, United Nations (International migrant stock 2020)

V roku 2020 vstúpila na migračný trh aj kríza spojená s pandémiou COVID – 19, ktorá migračné toky oslabila. Obmedzenie ľudskej mobility nastalo v momente kedy jednotlivé krajiny sveta pristupovali k uzatváraniu svojich hraníc. Emigrujúci či imigrujúci jednotlivci tak boli prinútení zostať v krajine, kde sa aktuálne nachádzajú. Znamená to napríklad aj to, že hoci sa zdržiavali v krajine, kde emigrovali, mohla ich pracovná náplň v danej oblasti pominúť, a tým pádom neparticipovali na migračnom trhu ani na trhu práce. V rámci krajín patriacich do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj ⁸ sa predpokladá, že počas roku 2020 sa trvalý migračný tok znížil o viac ako 30 %, čo je najnižšia úroveň od roku 2003 (OECD, 2021).

4.2 Súčasné toky remitencií

Zasielanie remitencií prebieha už stáročia avšak rozsah a rýchlosť ich prijímania či odosielania sa v posledných desaťročiach dramaticky zvýšila. Za týmto faktom stojí najmä vplyv globalizácie a búranie hraníc, stereotypov, kultúrnych priepastí či liberalizácia

⁸ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj – ďalej len OECD.

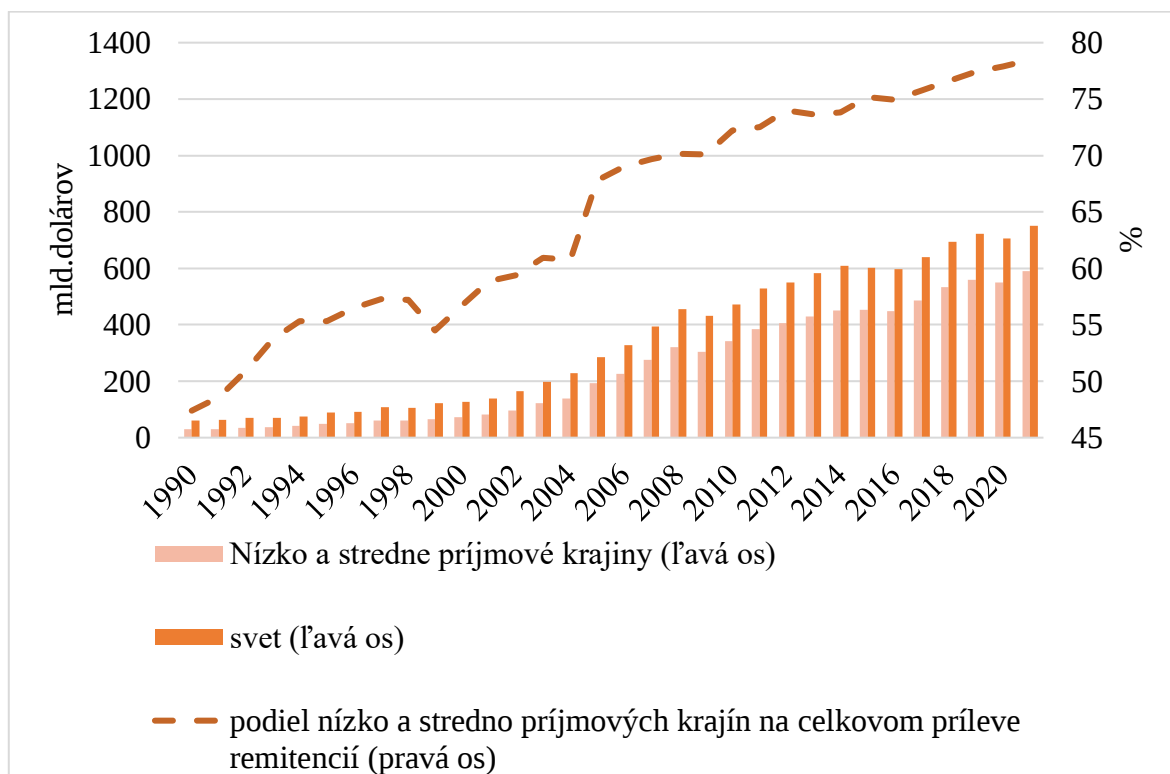
ekonomických a finančných vzťahov medzi jednotlivými krajinami sveta. Remitencie v súčasnosti predstavujú veľký, rastúci a stabilný tok kapitálu do chudobnejších krajín sveta, a preto sú predmetom záujmu rozvojových geografov a ekonomických geografov (Page, 2020). Úroveň a vplyv remitencií je zväčša pre každú krajinu a jej ekonomiku veľmi osobitý. Zasielanie peňazí od pracovníkov sa medzi štátmi líši či už podľa objemu zasielania, pravidelnosti či na základe pohlavia. Hoci sa medzi jednotlivými oblasťami líšia, spája ich rovnaká vlastnosť, a to, že podliehajú ekonomickému cyklu podstatne menej ako je tomu na klasickom kapitálovom trhu. Remitencie sú nielen veľké, ale sú aj rovnomernejšie rozdelené medzi rozvojové ekonomiky ako kapitálové toky vrátane priamych zahraničných investícií.

4.2.1 Prílev remitencií

Celosvetovo sa zvýšili príjmy remitencií (tento objem vyjadruje súčet kompenzácií zamestnancov a personálnych transferov) zo 61 miliárd dolárov v roku 1990 na 706 miliárd dolárov v roku 2020 (KNOMAD, 2020). To znamená, že pred tridsiatimi rokmi tvorili remitencie iba 9% z hodnoty súčasného objemu tohto toku. Priemerný medziročný rast objemu importovaných remitencií bol medzi rokmi 1991 a 2020 na úrovni 8,8%. Najvyšší medziročný nárast dosiahli v roku 2005, a to rast 25,1%. Naopak najväčší medziročný pokles bol v roku 2009 na úrovni -5%, ktorý bol spôsobený globálnou hospodárskou krízou. Objem prijímaných remitencií medziročne klesol len niekoľkokrát v skúmanom období 1990 – 2020.

Z Grafu 3 je zrejmé, že celkový objem prijímaných remitencií vo svete sa začal výraznejšie navyšovať po roku 2000. To súvisí so všeobecným prepojením jednotlivých kútov sveta, planetarizáciou a širším zavedením internetu, ktorý uľahčil aj jednotlivé prevody či rozvojom dopravných alternatív. Tieto hodnoty však zahŕňajú iba oficiálne a legálne spôsoby zasielania remitencií. V skutočnosti je veľmi pravdepodobné, že ich objem by po zarátaní neoficiálnych ciest bol niekoľko násobne vyšší ako tieto získané dáta a odhady. Predpokladá sa, že nezaznamenané toky cez neformálne kanály sú aspoň o 50% väčšie ako zaznamenané toky (Ratha, 2017).

Graf 3 Príjem remitencií od roku 1990 do 2021

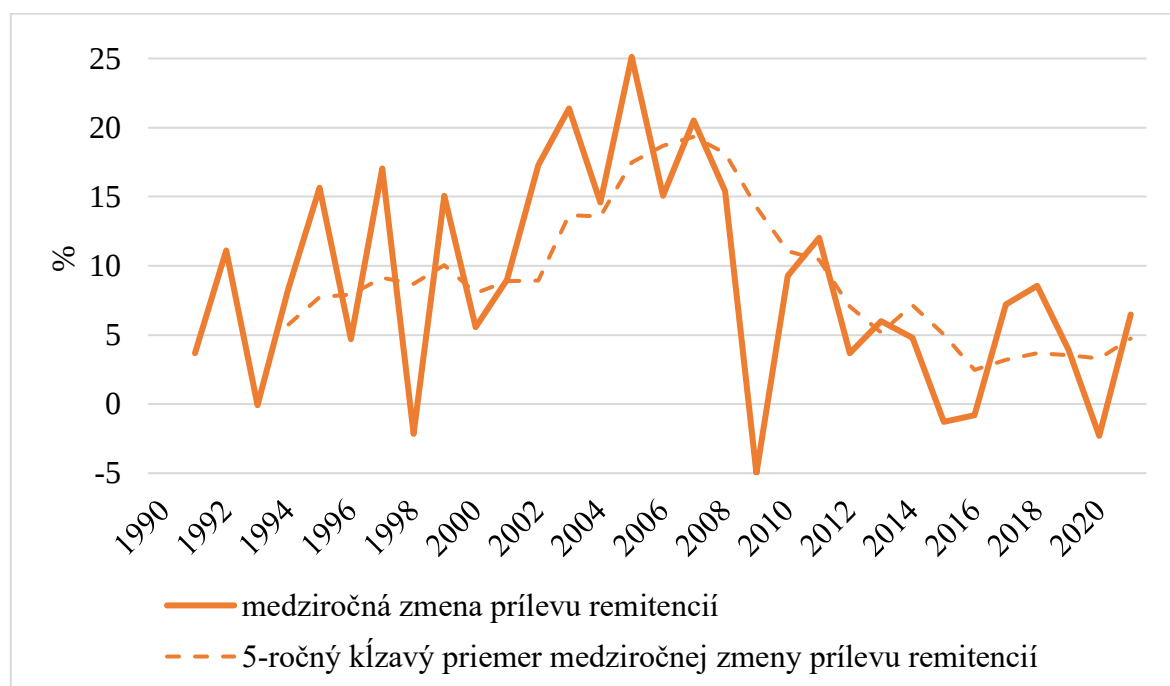


Zdroj: Vlastné výpočty a spracovanie, KNOMAD

Prevody finančných prostriedkov sú obzvlášť dôležité pre krajiny s nízkymi príjmami a predstavujú tvoria takmer 4 % ich HDP v porovnaní s približne 1,5% HDP v krajinách so strednými príjmami (Ratha, 2017). Z tohto dôvodu tvoria krajiny s nízkym a stredným príjmom majoritnú časť importérov remitencií. V roku 2020 to bolo až 549 miliárd dolárov, čo predstavuje 78% celosvetových remitencií. Podiel krajín s nízkym príjmom na celkových remitenciách sa taktiež s časom vyvíjal pričom v roku 1990 tvorila táto skupina krajín 47% svetového príjmu, a teda v roku 2020 je to teda až o 31 percentuálnych bodov viac.

Na Grafe 4 môžeme pozorovať medziročnú zmenu prítoku remitencií vo svete, pričom je zrejmé, že prudšie výkyvy vidíme najmä v obdobiach rôznych kríz. Aktuálne v roku 2020 sledujeme medziročný prepád o 2,5%, ktorý spôsobili už vyššie spomínané migračné obmedzenia či problémy na trhu práce. Pandémia teda krajiny zasiahla, no v porovnaní s rokom 2009 je tento prepád iba na polovičnej úrovni. Z predbežných dát sa očakáva medzi rokmi 2020 a 2021 oživenie remitenčných tokov medziročne o 6,5%. To však nemusí nutne znamenať ich vyšší objem ale treba brať do úvahy aj efekt nízkych čísiel.

Graf 4 Medziročná zmena prílevu remitencií vo svete, obdobie 1990-2020



Zdroj: Vlastné výpočty a spracovanie, KNOMAD

Z hľadiska jednotlivých prijímajúcich krajín (viď Tabuľka 1) sú teda na prvých priečkach nízko príjmové krajiny, avšak aj na týchto miestach sa na čele v jednotlivých rokoch krajiny striedali. V roku 2005 bola najväčším prijímateľom Čína s 23,6 mld. dolárov, no už vo zvyšných obdobiach figuruje ako najväčší importér remitencií – India. India v roku 2020 dosiahla na absolútny objem cez 83 mld. dolárov v podobe remitencií, čo predstavuje 3,8 násobok hodnoty roku 2005. Pozorujeme teda aj súvislosť medzi spomínanou zásobou medzinárodných migrantov, a tým, ktoré krajiny tvoria najväčších importérov remitencií na svete.

Pokiaľ nebudeme brať do úvahy absolútne objemy remitencií smerujúcich do jednotlivých krajín ale to, v akom pomere sa podieľajú na HDP tej-ktorej krajiny, ich významnosť bude rozličná. Sú to zväčša práve nízko príjmové krajiny, ktoré sú odkázané na financovanie z vonku, a to aj prostredníctvom týchto transferov.

V Tabuľke 2 môžeme vidieť všetky krajiny, ktorých pomer prijatých remitencií k HDP prekročil hranicu 20%. Tonga ako najviac závislá krajina vo svete dosiahla hodnotu takmer 44%. Polovica všetkých dospelých na Tonge pracuje mimo svojej krajiny, čo by mohlo byť významným determinantom tejto závislosti (IFC, 2018). Druhým v poradí je Južný Sudán, ktorého podstatná previazanosť remitencií a HDP je spôsobená najmä nízkym

rozvojom krajiny, konfliktami i nestabilitou, čo podporuje vysokú emigráciu z krajiny. Celkovo sa v skúmanom období vyskytuje až 27 krajín (zo 172), ktorých podiel remitencií na HDP je vyšší ako 10%.

Tabuľka 1 10 najväčších prijímateľov remitencií, v mld. dolárov⁹

	2005		2010		2015		2020	
1.	Čína	23,6	India	53,5	India	68,9	India	83,1
2.	Mexiko	22,7	Čína	52,5	Čína	63,9	Čína	59,5
3.	India	22,1	Mexiko	22,1	Filipíny	29,8	Mexiko	42,9
4.	Nigéria	14,6	Filipíny	21,6	Mexiko	26,2	Filipíny	34,9
5.	Francúzsko	14,2	Francúzsko	19,9	Francúzsko	24,1	Egypt	29,6
6.	Filipíny	13,7	Nigéria	19,7	Nigéria	20,6	Pakistan	26,1
7.	Belgicko	6,9	Nemecko	12,8	Pakistan	19,3	Francúzsko	25,1
8.	Nemecko	6,9	Egypt	12,5	Egypt	18,3	Bangladéš	21,7
9.	Španielsko	6,7	Belgicko	11,0	Nemecko	15,6	Nemecko	17,9
10.	Poľsko	6,5	Bangladéš	10,9	Bangladéš	15,3	Nigéria	17,2

Zdroj: Vlastné spracovanie, KNOMAD

⁹ Hodnoty v tabuľke predstavujú ročný objem prijatých remitencií.

Tabuľka 2 Podiel remitencií na HDP v roku 2021 v %

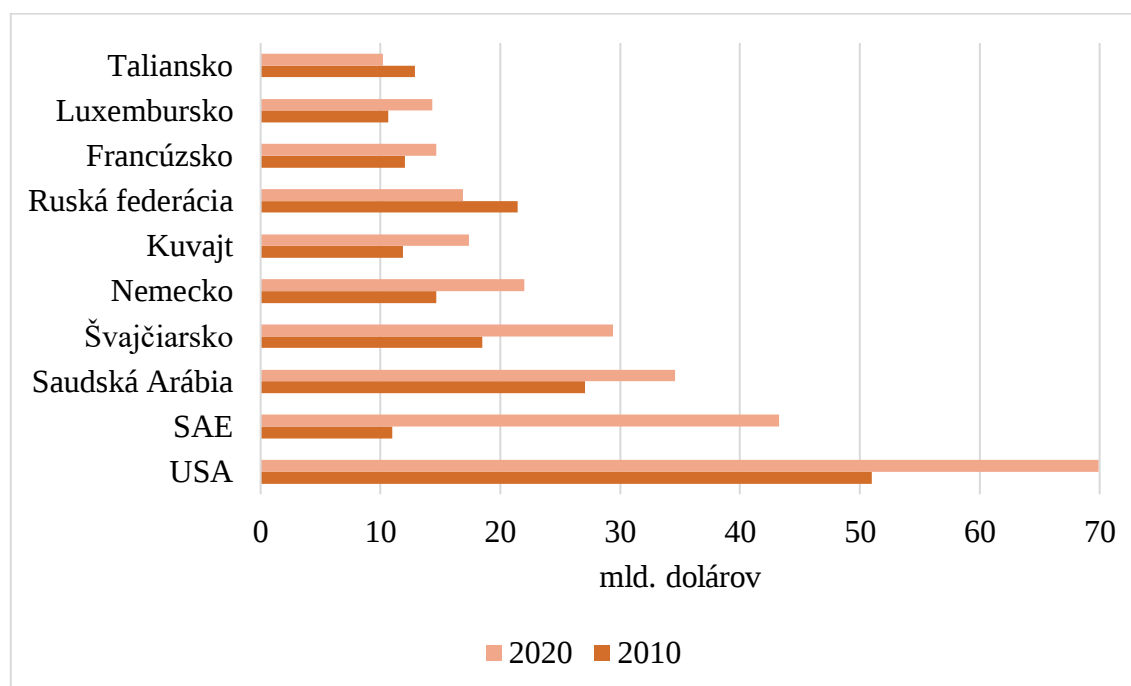
Prílev remitencií	Remitencie ako podiel na HDP v 2021 v %
1. Tonga	43,9
2. Južný Sudán	37,9
3. Libanon	34,8
4. Gambia	33,8
5. Somálsko	32,0
6. Kyrgyzsko	30,1
7. Tadžikistan	27,8
8. Honduras	26,6
9. El Salvador	26,2
10. Nepál	24,8
11. Jamajka	23,6
12. Lesotho	23,5
13. Samoa	21,1

Zdroj: Vlastné spracovanie, KNOMAD

4.2.2 Zdroje remitencií

Krajiny, z ktorých sú remitencie odosielané do domovských krajín migrantov sa podstatne líšia od tých, ktoré remitencie prijímajú. Suverénne najväčším odosielaťom remitencií sa v roku 2020 stali Spojené štáty americké so 70 miliardami dolárov (viď Graf 5), pričom ešte v roku 2010 to bolo len 50 miliárd, čo predstavuje nárast o 29%. Na post najväčšej zdrojovej krajiny ich dostáva najmä silná migračná spojitosť s Mexikom. Na čele zdrojových krajín sa Spojené štáty držia stabilne už niekoľko dekád. Ako druhý najväčší zasielateľ participujú medzi krajinami – Spojené arabské emiráty, ktoré boli zdrojom 43 miliárd dolárov remitencií. V porovnaní pred desiatimi rokmi tak dokázali navýšiť tento objem takmer štvornásobne. Za prvými dvomi najsilnejšími krajinami nasleduje: Saudská Arábia (34,6 mld. dolárov), Švajčiarsko (29,4 mld.), Nemecko (22 mld.) či Kuvajt (17,4 mld.).

Graf 5 Najväčší odosielaťelia remitencií (porovnanie rokov 2020 a 2010) v mld.dolárov



Zdroj: Vlastné spracovanie, KNOMAD

4.3 Analýza vplyvu prijatých remitencií na index ľudského rozvoja

Ďalšia oblasť praktickej časti našej práce sa zameriava na porovnávanie vzájomných vzťahov medzi prílevom remitencií a HDI. HDI predstavuje súhrn dosiahnutých výsledkov krajín v troch kľúčových dimenziách ľudského rozvoja: dlhý a zdravý život, prístup k vedomostiam a dôstojnej životnej úrovni (United Nations Development Programme, 2020). HDI teda dokáže vhodne zachytiť úroveň ekonomického rozvoja krajín, neporovnáva nerovnosti alebo chudobu, no sústreď sa iba na rozvoj. Práve z tohto dôvodu sme vybrali porovnanie príjmu remitencií k HDI, nakoľko nás nezaujíma iba to, ako dokážu toky remitencií ovplyvňovať makro - ukazovatele ale aký vplyv majú na ľudský rozvoj ako taký.

4.3.1 Vplyv remitencií na úroveň HDI – faktor času a priestoru

V nasledujúcej časti môžeme na základe Tabuľky 3 vidieť ako sa vyvíja úroveň HDI v závislosti od výšky prijatých remitencií (v pomere k HDP) v časovom horizonte od roku

2001¹⁰ s ohľadom na model fixných efektov (bližšie špecifikácia pre výber a testovanie efektov – vid' Kapitola 3). Na základe toho sme v našom modeli za pomoci panelovej regresie dospeli k výstupu, že celkový priemerný efekt prílevu remitencií na percentuálnom náraste HDI za všetky pozorované krajiny je vo výške 0,017%. To teda znamená, že pokiaľ by sa prílev remitencií celkovo pre každú krajinu zvýšil o 10%, úroveň HDI by v priemere vzrástla o 0,17%. Tento výpočet ilustruje istý druh elasticity medzi zvolenými determinantmi, ktorými sú: prílev remitencií v pomere k HDP ako nezávislá premenná a HDI ako závislá premenná. Inými slovami, to, že celosvetovo do krajín pritekajú pracovné transfery v podobe remitencií, vedú v priemere krajiny úspešne zužitkovať a premeniť ich na istú formu ľudského rozvoja.

Okrem vyššie spomínanej pozitívnej súvislosti sme analyzovali aj vplyv času a priestoru na tento efekt. Po otestovaní fixných a náhodných efektov, sme s ohľadom na naše dáta zvolili model s časovými a priestorovými fixnými efektmi¹¹. Zistili sme, že zmena prílevu remitencií na HDI – 0,017%, po zavedení časových a priestorových fixných efektov klesne v priemere na 0,006%. Avšak aj po ich zohľadnení môžeme pozorovať jasne pozitívne tendencie, čo znamená, že nastáva rast úrovne HDI. Tu nám však už okrem toho vystupujú aj faktory času i priestoru, na základe čoho môžeme indikovať, že efekt rastu úrovne HDI rastie v čase. Predstavuje časom očistený efekt o spoločný nárast HDI pre všetky krajiny. HDI teda v tomto prípade iba na základe faktoru času a priestoru, respektíve nie rastom remitencií (čiže bez ovplyvnenia inej premennej, ktorá rastie v čase), v celom pozorovanom období rastie, pričom výsledky môžeme považovať za štatisticky významné.

V konkrétnych číslach to znamená, že HDI bol v roku 2010 o 0,05% vyšší oproti roku 2009 len vplyvom času či priestoru a ničím iným. Medzi rokmi 2010 a 2011, je tento rozdiel už na úrovni 0,003 percentuálneho bodu. Naše výsledky potom naznačujú, že úroveň HDI rastie aj v nami skúmanom časovom horizonte rokov 2001-2019, na jednej strane pozitívnou zmenou prílevu remitencií a na strane druhej rastie aj pod determinantom času a priestoru.

¹⁰ V Tabuľke 3 môžeme vidieť z dôvodu prehľadnosti graficky zachytené výsledky len od roku 2010, no celý model je počítaný na základe dát v už spomínanom časovom horizonte 2001-2019.

¹¹ FE Time and Country Estimate.

Tabuľka 3 Model fixných a náhodných efektov, panelová regresia vplyvu remitencií na HDI

	FE Estimator Estimate (S.E.)	RE Estimator Estimate (S.E.)	FE Time and Country Estimate (S.E.)
(Intercept)	-	0.409*** (0.008)	-
$\ln_P R_R$	0.017*** (0.001)	0.017*** (0.001)	0.006*** (0.001)
factor(Year)2010	-	-	0.050*** (0.005)
factor(Year)2011	-	-	0.053*** (0.005)
factor(Year)2012	-	-	0.055*** (0.005)
factor(Year)2013	-	-	0.059*** (0.005)
factor(Year)2014	-	-	0.061*** (0.005)
factor(Year)2015	-	-	0.063*** (0.005)
factor(Year)2016	-	-	0.065*** (0.005)
factor(Year)2017	-	-	0.067*** (0.005)
factor(Year)2018	-	-	0.068*** (0.005)
factor(Year)2019	-	-	0.070*** (0.006)
N	3135	3135	3135
RMSE			
R^2	0.158	0.158	0.267
adj R^2			

* $p \leq 0.05$ ** $p \leq 0.01$ *** $p \leq 0.001$

Zdroj: Vlastné výpočty a spracovanie, KNOMAD, World Bank, United Nations, R

4.3.2 *Vplyv remitencií na úroveň HDI – podľa príjmového rozdelenia krajín*

V tejto podkapitole sa zamierame na to, aký vplyv má prítok remitencií na HDI krajín, ktoré sme rozdelili podľa príjmového hľadiska na štyri kategórie. Nakoľko je efekt pre jednotlivé krajiny rôzny, čiže nelineárny (pre niektoré skupiny krajín rastie, niekde mierne klesá atď.) upriamujeme pozornosť na to, v akom sklone potom budú mať remitencie efekt na HDI v týchto osobitých skupinách.

Na základe výstupu z našich výpočtov v Tabuľke 4 sme pri odhadovaní efektu percentuálneho rastu remitencií na HDI zistili, že je na úrovni 0,01%. Výpočet je založený na fixných časových efektoch, no bez použitia individuálnych časových efektov, nakoľko sa jedná o skupiny krajín. Pokiaľ teda v najchudobnejších krajinách sveta vzrastie prílev remitencií v pomere k HDP o 10%, úroveň HDI sa zvýši o 0,1%. Do tejto skupiny krajín zaraďujeme napríklad Afganistan, Madagaskar, Sudán, Somálsko či Sýria. Pozorujeme tak opäť pozitívnu súvislosť, z čoho môžeme s veľkou pravdepodobnosťou vyvodit' zámer, že aj chudobné, nízko – príjmové krajiny vedia importované remitencie premenit' na zložky rastu svojho ľudského rozvoja. V ekonomikách s nižším stredným príjmom je tento efekt o niečo štatisticky významne menší oproti nízko príjmovým ekonomikám. Je nenulový, no menší ako tomu je pri najmenej príjmovovo vyspelých krajinách, čo znamená, že sklon nami skúmanej súvislosti je nižší. Pri krajinách s vyšším stredným príjmom je efekt o niečo vyšší ako pri najchudobnejších krajinách. Sú to teda práve tieto krajiny, kde patrí napríklad Mexiko, Brazília, Argentína, Rusko, Tonga, Irak a mnoho iných, ktoré dokážu importované remitencie využiť na ľudský rozvoj najviac. V súčasnosti podľa našich výpočtov prijaté remitencie nemajú takmer žiadny vplyv na HDI v skupine najvyspelejších ekonomik sveta, medzi ktoré World Bank zaraďuje napríklad Spojené štáty americké, Spojené kráľovstvo, Nemecko, Francúzsko, Nórsko, Švédsko, Taliansko, Kanadu, Belgicko, Barbados, Katar a mnoho iných vrátane Slovenskej či Českej republiky.

Tabuľka 4 Vplyv prílevu remitencií na HDI podľa príjmového rozdelenia krajín¹²

	FE Income Groups
ln_PR_R	0.01*** (0.00)
LMI_lnPR_R	-0.00** (0.00)
UMI_lnPR_R	0.01*** (0.00)
HI_lnPR_R	-0.01*** (0.00)
factor(Year)2010	0.05*** (0.01)
factor(Year)2011	0.05*** (0.01)
factor(Year)2012	0.06*** (0.01)
factor(Year)2013	0.06*** (0.01)
factor(Year)2014	0.06*** (0.01)
factor(Year)2015	0.06*** (0.01)
factor(Year)2016	0.07*** (0.01)
factor(Year)2017	0.07*** (0.01)
factor(Year)2018	0.07*** (0.01)
factor(Year)2019	0.07*** (0.01)
R ²	0.29
Adj. R ²	0.25
Num. obs.	3135

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Zdroj: Vlastné výpočty, KNOMAD, World Bank, United Nations, R

4.3.3 Vplyv remitencií na úroveň HDI – podľa regionálneho rozdelenia krajín

Posledná časť našej analýzy sa venuje rovnakej súvislosti efektu remitencií na úroveň HDI, no tentokrát čisto z geografického priestorového hľadiska. V Tabuľke 5 sme na základe panelovej regresie s využitím časových fixných efektov na regionálnych skupinách

¹² Podľa Tabuľky 4:

ln_PR_R- nízko - príjmove ekonomiky

LMI_lnPR_R - ekonomiky s nižším stredným príjmom

UMI_lnPR_R - ekonomiky s vyšším stredným príjmom

HI_lnPR_R – vysokopríjmové ekonomiky.

zistili, že vplyv prílevu remitencií v pomere k HDP na zmenu HDI v regióne Európy je kladný. Daná panelová regresia je tvorená pre porovnávanie práve s európskym regiónom. Môžeme vidieť konkrétne, že 1% nárast prílevu remitencií spôsobí v priemere rast úrovne HDI o 0,01% v Európe. Analogicky potom porovnávame zvyšné regióny k nami zvolenému determinantu regresie (čiže Európy), čím získame hodnotu aký veľký je individuálny vplyv pre zvyšné časti sveta. Na základe toho môžeme pozorovať, že najvyšší účinok majú v porovnaní s Európou práve v Latinskej Amerike a Karibiku, kde je efekt veľkosti 0,05%. To znamená, že v Latinskej Amerike a Karibiku z každej dodatočnej jednotky importovaných remitencií v pomere k HDP dokážu vytážiť pre svoj ľudský rast viac ako je tomu v regióne Európy. Okrem Latinskej Ameriky a Karibiku je v našej skúmanej vzorke ešte jeden štatisticky významný región, ktorý vie zužitkovať remitencie na rast HDI lepšie ako v Európe, a to je Južná Ázia. Tej výsledný efekt je na úrovni 0,03%, čo znamená, že za každých 10% naviac prijatých remitencií im vzrastí HDI o 0,3%.

V ostatných štatisticky významne interpretovateľných výsledkoch regresie bol efekt pre zvyšné regióny v porovnaní s Európou negatívny. To inými slovami znamená, že z každých dodatočne importovaných remitencií sa im úroveň HDI práve naopak ako tomu je v predošlých prípadoch, znižuje. To môže byť vysvetlené tým, že dané regióny získané financie z transferom nepoužívajú v takých oblastiach, ktoré by boli pre HDI podstatné. Tým pádom nemá na jeho úroveň žiaden dopad, no i dokonca môže spôsobovať opačné tendencie, ktoré naznačujú, že tieto transfery sú využívané na činnosti a statky, ktoré ľudský rozvoj brzdia. Nulový efekt majú dva regióny a to konkrétne - celý región Afriky a Ázie, kde pri zohľadnení porovnania nedosahujú zmenu úrovne HDI (v prípade Ázie môžeme vidieť, že v priemere za celý svetadiel nevidujeme efekt, no čisto pri južnej oblasti Ázie bol efekt pozitívny). Medzi krajiny, ktorých úroveň HDI v závislosti od zmeny remitencií v pomere HDP je nižšia ako región Európy, patrí oblasť Oceánie, kde evidujeme pri percentuálnom náraste prílevu remitencií pokles HDI o 0,01%. Ako posledná interpretovaná hodná oblasť je celý kontinent Severnej Ameriky, kde v porovnaní s Európou nastane pokles HDI až o 0,04%. Inými slovami každých dodatočne získaných 10% remitencií spôsobí v porovnaní s Európou pokles ľudského rozvoja o 0,4%.

Celkovo môžeme ako výstup našej analýzy za pomoci panelovej regresie považovať predpoklad, že v priestorovo heterogénnych oblastiach je sklon, respektíve efekt prílevu remitencií na HDI rôzny. Niekde prílev sklon zvyšuje a v iných regiónoch môže naopak znižovať alebo sa nemeniť.

Tabuľka 5 Vplyv prílevu remitencií na HDI podľa regionálneho rozdelenia krajín¹³

	FE Regional Groups
ln_PR_R	0.01*** (0.00)
REast_Asia_Pacific	0.00 (0.00)
RLatin_America	0.04** (0.01)
RMiddle_East_North_Africa	0.00 (0.00)
RNorth_Africa	-0.02 (0.04)
RSouth_Asia	0.02*** (0.00)
RSubsahar_Africa	0.01 (0.00)
RAfrica	-0.01* (0.00)
RNorth_Central_America	-0.05** (0.01)
RSouth_America	-0.02 (0.01)
RAsia	-0.01* (0.00)
ROceania	-0.02*** (0.01)
factor(Year)2010	0.05*** (0.01)
factor(Year)2011	0.05*** (0.01)
factor(Year)2012	0.06*** (0.01)
factor(Year)2013	0.06*** (0.01)
factor(Year)2014	0.06*** (0.01)
factor(Year)2015	0.06*** (0.01)
factor(Year)2016	0.07*** (0.01)
factor(Year)2017	0.07*** (0.01)
factor(Year)2018	0.07*** (0.01)
factor(Year)2019	0.07*** (0.01)
R ²	0.28
Adj. R ²	0.23
Num. obs.	3135

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Zdroj: Vlastné výpočty, KNOMAD, World Bank, United Nations, R

¹³ Podľa Tabuľky 5: ln_PR_R- región Európy.

ZÁVER

Hlavným cieľom našej práce bolo sústredenie sa na základné zachytenie migračných tendencií importovaných či exportovaných remitencií. Okrem toho sme nosnú časť našej analytickej práce venovali tomu, ako vplýva zmena objemu prijímaných remitencií na úroveň HDI. Tento účinok sme sledovali v celosvetovom porovnaní alebo pri zohľadnení príjmových či regionálnych skupín.

Na potvrdenie či vyvrátenie nami zvolených hypotéz sme využívali jednoduché štatistické porovnania, no i ekonometrický model v podobe panelovej regresie s časovými aj priestorovými fixnými efektmi. Tieto postupy nám pomohli pochopiť ako vplývajú prijaté remitencie ako pomerový ukazovateľ k HDP na úroveň, respektíve zmenu HDI.

Ako prvé výstupy sme identifikovali, že s časom sa zvyšuje objem medzinárodnej zásoby migrantov i objem svetových prijímaných remitencií, pričom majoritne profitujú (čo sa absolútnej hodnoty týka) z týchto transferov rozvojové krajiny. Pri pomerovom ukazovateli remitencií k HDP sa poradie prijímajúcich krajín mení, no opätovne zostáva tendencia, že medzi najväčších prijímateľov v takomto ukazovateli nepatria vyspelé vysoko príjmové krajiny, ale práve tie zaostalejšie. Ekonomicky rozvinuté krajiny s vysokou príjmovou bázou naopak predstavujú zdrojové krajiny, odkiaľ remitencie prúdia a exportujú sa do iných krajín.

V rámci hlavného výstupu analytickej časti ekonometrickej analýzy sme dospeli k záveru, že pokiaľ sledujeme celosvetovo efekt zmeny príjmu remitencií v pomere k HDP na zmenu úrovne HDI, pozorujeme pozitívny dopad. To znamená, že každé percento prijatých remitencií dokáže zvýšiť hladinu HDI. Zároveň platí, že tento efekt je umocnený časovým efektom, a teda s každým nasledujúcim rokom má prílev remitencií na úroveň HDI väčší účinok.

Ako poslednú časť a záver výskumu tvorí odpoveď na to, aký efekt majú prijaté remitencie na úroveň HDI, no s ohľadom na príjem či geografické priestorové rozloženie jednotlivých krajín. V tomto smere sme identifikovali nelineárny vzťah, čo odráža tú vlastnosť, že pre všetky krajiny neexistuje jednoznačne rastúca či klesajúca tendencia ale naopak sa líši v rôznych pozorovaných skupinách krajín, a to ako v príjmovom tak aj regionálnom rozdelení.

Zoznam použitej literatúry

RUSSELL, King. *Atlas lidské migrace*. 1. vydanie. Praha: Mladá fronta, 2008. 192 s. ISBN: 9788020417060.

RAVENSTEIN, Ernest George. *The laws of migration* [online]. In Journal of the statistical society of London. Wiley, June 1885, vol. 48, no. 2, 167–235 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 09595341. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/2979181>>

PETERSEN, William. *A general typology of migration* [online]. In American sociological review. American Sociological Association, June 1958, vol. 23, no. 3, 256–266 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00031224. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/2089239>>

FAIRCHILD, Henry Pratt. *Immigration, a world movement and its American significance* [online]. New York: The Macmillan company, 1925. [cit. 29.4.2022]. Dostupné na: <<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015005380350&view=1up&seq=531&skin=202>>

SJAASTAD, Larry. *The costs and returns of human migration* [online]. In Journal of political Economy: Part 2: Investment in Human Beings. The University of Chicago Press, Oct., 1962, vol. 70, no. 5, 80–93 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00223808. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/1829105>>

LEE, Everett Astor. *A theory of migration* [online]. In Demography. Duke University Press, 1966, vol. 3, no. 1, 47–57 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 15337790. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/2060063>>

TODARO, Michael Paul. *A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries* [online]. In *The American economic review*. American Economic Association, 1969, vol. 59, no. 1, 138–148 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00028282. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/1811100>>

LALONDE, Robert J. – **TOPEL**, Robert H. *Economic impact of international migration and the economic performance of migrants* [online]. In Handbook of population and family economics. 1997, vol. 1, 799–850 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 1574003X. Dostupné na: <<https://www.ssc.wisc.edu/~walker/wp/wpcontent/uploads/2012/09/lalondeTopel1997.pdf>>

BARTEL, Ann. *The migration decision: What role does job mobility play?* [online]. In *The American Economic Review*. 1979, vol. 69, no. 5, 775–786 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN:

00028282.

Dostupné

na:

<https://www.nber.org/system/files/working_papers/w0198/w0198.pdf>

BASKER, Emek. *Education, job search and migration* [online]. In *University of Missouri-Columbia Working Paper*. September 2002, No. 02–16 [cit. 29.4.2022]. Dostupné na: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=371120>

MCKAY, John – **WHITELAW**, James S. *The role of large private and government organizations in generating flows of inter-regional migrants: the case of Australia* [online]. In *Economic Geography*. Taylor & Francis, Ltd., Jan. 1977, vol. 53, no. 1, 28–44 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00130095. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/142804>>

BORJAS, George. *Economic Theory and International Migration* [online]. In *International Migration Review*. Sage Publications, Inc., 1989, Vol. 23, No. 3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's (Autumn, 1989), 457–485 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 01979183. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/2546424>>

STARK, Oded – **BLOOM**, David E. *The new economics of labor migration* [online]. In *The American Economic Review*. American Economic Association, May 1985, Vol. 75, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Association (May, 1985), 173–178 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00028282. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/1805591>>

ZELINSKY, Wilbur. *The hypothesis of the mobility transition* [online]. In *Geographical Review*. Taylor & Francis, Ltd., Apr.1971, Vol. 61, No. 2, 219–249 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00167428. Dostupná na: <<https://www.jstor.org/stable/213996>>

KRITZ, Mary M. *International Migration Patterns in the Caribbean Basin: An Overview* [online]. In *International Migration Review*. January 1, 1981, vol. 15, no. 1, 208–233 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 01979183. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/019791838101501s12>>

RATHA, Dilip. *What Are Remittances?* [online]. In *Back to Basics: Economics Concepts Explained - FINANCE & DEVELOPMENT*. International Monetary Fund, 2017. 76-77 s. [cit. 29.4.2022]. Dostupné na: <<https://www.imf.org/external/Pubs/FT/fandd/basics/pdf/ratha-remittances.pdf>>

DUJAVA, Daniel – **KÁLOVEC**, Marek. *Do Remittances Matter for Economic Growth?* [online]. In *Ekonomický časopis/Journal of Economics*. 2020, vol. 68, no.9, 869-894 s. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00133035. Dostupné na: <<https://doi.org/10.31577/ekoncas.2020.09.01>>

RAPOPORT, Hillel – **DOCQUIER**, Frédéric. *The Economics of Migrants' Remittances* [online]. In *Handbook of the Economics of Giving, Altruism and Reciprocity*. 2006, Volume 2, 1135-1198 pp. [cit. 29.4.2022]. ISBN: 9780444521453. Dostupné na: <<https://booksc.org/book/18601842/1c34e6>>

FUNKHOUSER, Edward. *Remittances from international migration: A comparison of El Salvador and Nicaragua* [online]. In *The review of economics and statistics*. The MIT Press, February 1995, Vol. 77, No. 1, 137–146 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 00346535. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/2109999>>

AGARWAL, Reena – **HOROWITZ**, Andrew W. *Are international remittances altruism or insurance? Evidence from Guyana using multiple-migrant households* [online]. In *World development*. 2002, vol. 30, no. 11, 2033–2044 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 0305750X. Dostupné na: <<https://booksc.org/book/14156349/cd07ec>>

GAMMELTOFT, Peter. *Remittances and other financial flows to developing countries* [online]. In *IOM: International migration*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 2002, vol. 40, no. 5, 181–211 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 0020-7985. Dostupné na: <<https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/16725932.pdf>>

RATHA, Dilip. *Workers Remittances: An Important and Stable Source of External Development* [online]. In *Global Development Finance*. Washington, DC: The World Bank, 2003 [cit. 29.4.2022]. Dostupné na: <<https://www.marketlinks.org/resources/workers-remittances-important-and-stable-source-external-development-finance>>

GLYTSOS, Nicholas. *The contribution of remittances to growth: A dynamic approach and empirical analysis* [online]. In *Journal of Economic Studies*. Emerald Group Publishing Limited, 2005 [cit. 29.4.2022]. ISSN: 01443585. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/227358883_The_contribution_of_remittances_to_growth_A_dynamic_approach_and_empirical_analysis>

GIULIANO, Paola – **RUIZ-ARRANZ**, Marta. *Remittances, financial development, and growth* [online]. IMF Working paper WP/05/234. December 2005. 37 s. [cit. 29.4.2022]. Dostupné na: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp05234.pdf>>

MUNDACA, B. Gabriela. *Remittances, financial market development, and economic growth: the case of Latin America and the Caribbean* [online]. In *Review of development economics*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2009, vol. 13, no. 2, 288–303 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 13636669. Dostupné na:

<https://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/R_Development_Economics_13_2.pdf>

RAMIREZ, Miguel – **SHARMA**, Hari. *Remittances and growth in Latin America: a panel unit root and panel cointegration analysis* [online]. Working Papers 51, Yale University, Department of Economics, June 2008. [cit. 29.4.2022]. Dostupné na:

<<https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=113078126115089093122081101000103027003089005085064035004102104071017006074073012069098036057038114126109088016003008004100126010075001029042124088124109104110001020013063024020075091124112023071075022115126125012022030122112090123126099125115072084&EXT=pdf&INDEX=TRUE>>

PRADHAN, Gyan – **UPADHYAY**, Mukti – **UPADHYAYA**, Kamal. *Remittances and economic growth in developing countries* [online]. In *The European journal of development research*. 2008, vol. 20, no. 3, 497–506 pp. [cit. 29.4.2022]. ISSN: 17439728. Dostupné na:

<https://www.researchgate.net/publication/24080447_Remittances_and_Economic_Growth_in_Developing_Countries>

FAJNZYLBER, Pablo – **LOPÉZ**, J. Humberto. *The development impact of remittances in Latin America* [online]. In *Remittances and Development: Lessons from Latin America*. Washington, DC: World bank, 2007. 19 s. [cit. 29.4.2022]. ISBN-13: 978-0-8213-6871-8 (electronic). Dostupné na:

<https://www.researchgate.net/publication/254333199_The_Development_Impact_of_Remittances_in_Latin_America>

CHAMI, Ralph – **FULLENKAMP**, Connel - **JAHJAH**, Samir. *Are immigrant remittance flows a source of capital for development?* [online]. *IMF Working paper*, September 1, 2003, No. 03/189, [cit. 29.4.2022]. ISBN: 9781451859638. Dostupné na:

<<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/Are-Immigrant-Remittance-Flows-a-Source-of-Capital-for-Development-16801>>

BARAJAS, Adolfo et al. *Do workers' remittances promote economic growth?* [online]. *IMF Working paper*, July 2009, No. 09/153, [cit. 29.4.2022]. Dostupné na:

<<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09153.pdf>>

MCAULIFFE, Marie – TRIANDAFYLLIDOU, Anna. *World migration report 2022*. [online]. Geneva: International Organization for Migration (IOM), 2021. [cit. 29.4.2022]. ISBN: 9789292680763. Dostupné na: <<https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>>

UNITED NATIONS DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS, POPULATION DIVISION. *International migration 2020: Highlights*. [online]. New York: United Nations, 2020. [cit. 8.4.2022]. ISBN: 9789211483529. Dostupné na: <https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/un_desa_pd_2020_international_migration_highlights.pdf>

OECD. *International Migration Outlook 2021* [online]. Paris: OECD. International Migration Outlook. 2021. [cit. 9.4.2022.]. ISBN: 9789264997660. Dostupné na: <https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2021_29f23e9d-en>

PAGE, Ben. Remittances. *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition), Abstract* [online]. Oxford: Elsevier, 2020. ISBN: 9780081022962. Dostupné na: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780081022955103105>>

RATHA, Dilip. *What Are Remittances?* [online]. In *Back to Basics: Economics Concepts Explained - FINANCE & DEVELOPMENT*. International Monetary Fund: 01 Nov 2017. [cit. 11.4.2022]. ISBN: 9781484320921. Dostupné na: <<https://www.elibrary.imf.org/view/journals/022/2017/005/article-A035-en.xml>>

IFC. *For Tongans, a Secure Way to Send Money Home is Priceless* [elektronický zdroj]. June 2018. [Cit. 30.4.2022.]. Dostupné na: <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/news_ext_content/ifc_external_corporate_site/news+and+events/news/impact-stories/tonga-remittances>

WORLD BANK. World Bank Country and Lending Groups. [online]. [cit. 14. apríl 2022]. Dostupné na: <<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>>

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. 2020. Human Development reports. *Human Development Index (HDI)*. [online] 2020. [cit.14. apríl 2022.] Dostupné na: <<https://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>>

Zoznam použitých štatistických databáz

KNOMAD. *Remittances Data - Outward Remittances* [online]. November 2021. [cit.14. 4. 2022.]. Dostupné na: <<https://www.knomad.org/data/remittances>>

KNOMAD. *Remittances Data - Remittances inflows* [online]. Október 2020. [cit.10.4.2022.] Dostupné na: <<https://www.knomad.org/data/remittances>>

UNITED NATIONS DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS. *International Migrant Stock 2020* [online]. [cit. 9.4.2022.] Dostupné na: <<https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>>

WORLD BANK. *GDP current (US\$)*. [online]. [cit. 9.4.2022.] Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>>

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. 2020. Human Development reports. *Human Development Data Center* [online] 2020. [cit.14. máj 2022.] Dostupné na: <<https://hdr.undp.org/en/data>>

EKONOMETRICKÝ A ŠTATISTICKÝ PROGRAM – „R“